

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดำเนินการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาประเด็นดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
2. การจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
3. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง
4. ข้อมูลศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

อมรชัย ตันติเมธ (2536, หน้า 26) ได้กล่าวไว้ว่า ในต่างประเทศช่วงศตวรรษที่ 3 พลาโต (Plato) และอริสโตเติล (Aristotle) ได้ให้ความสำคัญของการศึกษาของเด็กก่อนวัยเรียนว่าเป็นการเตรียมบุคลากรเพื่อไปปรับใช้ประเทศ และเชื่อว่ารัฐควรให้การดูแลเลี้ยงดูเด็กตั้งแต่ก่อนวัยเรียนโดยเด็กในวัยก่อน 7 ขวบ ในสมัยกลางระหว่างศตวรรษที่ 4-16 นักการศาสนา ชื่อ ลูเธอร์ (Luther) เน้นว่า สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันการศึกษาที่สำคัญที่สุดของเด็กก่อนวัยเรียนซึ่งแนวคิดนี้เองเป็นแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการเน้นความสำคัญของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเตรียมความพร้อมของเด็กก่อนวัยเรียนศูนย์ผู้ปกครอง และเด็ก (Parent - Child Center) และโครงการชีวิตครอบครัวและเด็กอื่นๆอีกมากแนวของลูเธอร์ได้รับการขยายและนำไปสู่การปฏิบัติในหนึ่งศตวรรษต่อมาโดยโคเมนีอุส (John Amos Comenius, 1592-1670) ได้เสนอว่าเด็กทุกคนในทุกวัยควรได้รับการศึกษา โดยที่เด็กก่อนวัยเรียนถึงอายุ 6 ขวบ ควรได้รับการศึกษาในโรงเรียน“แม่” (Mother School) การศึกษาของเด็กในวัยก่อนเรียนควรเน้นที่ความชัดเจนและเป็นรูปธรรมให้มากที่สุดเขาได้เขียนหนังสือที่เต็มไปด้วยรูปภาพ เพื่อใช้พัฒนาสติปัญญา และ

อารมณ์ขัน จะเป็นจุดกระตุ้นความสนใจของเด็กโดยไม่ต้องมีการบังคับ ซึ่งแนวคิดของโคเมนีอุสเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับ และพัฒนาโดยนักปรัชญารุ่นต่อมาอาทิดิวอี้ (Dewey) เฟรเบล (Froebel) มอนเตสซอรี (Montessori) และเปียเจต์ (Piaget)

อมรชัย ตันติเมธ (2536, หน้า 29) ให้แนวคิดว่าด้านประสาทสัมผัสและการพัฒนาความสามารถในการแยกความต่างเป็นพื้นฐานนำไปสู่การเรียนรู้ทางด้านภาษาและคณิตศาสตร์ หลักสูตรของมอนเตสซอรีได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของเด็กปฐมวัย ครุมีหน้าที่เตรียมสภาพแวดล้อมให้เด็กเพื่อเด็กจะได้พัฒนาทักษะ และบุคลิกภาพของตนเป็นผู้จัดสื่อการเรียนการสอนและบทเรียนและเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้

นิตยา ประพฤติกิจ (2539, หน้า 4) ได้กล่าวไว้ว่าปี ค.ศ.1852 เฟรเบลได้รับการยกย่องว่าเป็น “บิดาแห่งการอนุบาลศึกษา” แนวคิดของเขาเป็นที่ยอมรับและนิยมกันมากจนถึงปัจจุบันเฟรเบล เชื่อว่าครูควรส่งเสริมพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กให้เจริญขึ้นด้วยการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์อย่างเสรีโดยใช้การเล่นและกิจกรรมเป็นเครื่องมือ เฟรเบล เน้นการจัดกิจกรรมโดยถือว่าเด็กทุกคนมีความสามารถอยู่ในซึ่งจะแสดงออกได้เมื่อได้รับการสนับสนุนได้ ตั้งโรงเรียนอนุบาลขึ้นที่เมืองแบล็คแคนเบอร์กเรียกว่า “Kindergarten” เป็นภาษาเยอรมันแปลว่า “สวนเด็ก” ยึดหลักในการจัดกิจกรรม ดังนี้เด็กจะพัฒนาได้ต้องอาศัยการดูแลเอาใจใส่เช่นเดียวกับต้นไม้เติบโตได้เพราะมีการดูแลอย่างดีโดยกิจกรรมสำหรับเด็กต้องเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก ในขณะนั้นการเรียนการสอนต้องอาศัยวัสดุ อุปกรณ์ เกม เพลง และฝึกให้เด็กฝึกทำงานเพื่อให้เด็กสนุกมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การฝึกให้เด็กได้ทำงานต่างๆ จะช่วยฝึกและมีพัฒนาการทางนิสัยและการเรียนรู้ตามธรรมชาติ

เบญญา แสงมะลิ (2540, หน้า 5) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับอนุบาลเกี่ยวกับบทบาทของครูกับการศึกษาอนุบาลว่าด้วยธรรมชาติของเด็กไม่เปลี่ยนแปลงสังคมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงครูต้องเข้าใจพร้อมให้ความรักความอบอุ่น และช่วยเหลือเด็กให้คิดเป็น มีเหตุผล และเป็นคนที่มีคุณภาพทางสังคม

สิริมา ภูญโญนนตพงษ์ (2545, หน้า 70) ได้รับสรุปแนวคิดของ ดิวอี้ (Dewey) นักจิตวิทยาและนักปรัชญาการศึกษาที่เน้นเด็กเรียนรู้โดยการเล่นให้อิสระเด็ก ในการสำรวจค้นพบและเล่นในสิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยกิจกรรมที่เด็กสนใจสอดคล้องกับอมรชัย ตันติเมธ (2536, หน้า 28) ที่ได้กล่าวถึงแนวคิดของดิวอี้ว่า เด็กจะเรียนรู้ได้ดีเมื่อจัดการเรียนการสอนตามประสบการณ์ในชีวิตจริงโดยเน้นว่าเด็กควรมีเสรีภาพในการคิดและการแสดงออกทำให้การศึกษาเด็กต้องยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง โดยเริ่มต้นด้วยการสร้างความสนใจให้เกิดขึ้นในตัวเด็กให้เด็กได้ทำกิจกรรมด้วยตนเองโดยหาประสบการณ์จากกิจกรรม ประสบการณ์ คือ ความรู้ที่แท้จริงที่เด็กได้รับไม่ใช่เป็นการ

รับรู้จากสิ่งที่ครูบอก ความงอกงามทุกด้านของเด็ก คือ วัตถุประสงค์หลักของการศึกษาโรงเรียน จะต้องสร้างประสบการณ์ให้เด็กได้สัมพันธ์กับสังคมเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดจากการใช้สติปัญญาและความคิดที่มีการลงมือปฏิบัติเด็กสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยมนุษยสัมพันธ์ การแบ่งปันและการตัดสินใจร่วมกันจากแนวคิดดังกล่าวนี้หลักสำคัญในการจัดการศึกษาให้เด็กก็คือ การคำนึงถึงความสำคัญของความอิสระทางปัญญาของเด็กความมีอิสระทางกายภาพจะเป็นสื่อนำไปสู่ความมีอิสระทางปัญญา ซึ่ง คิวอี้ เชื่อว่าเด็กจะเกิดการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเด็กเรียนรู้โดยการกระทำหรือปฏิบัติ (Learning by Doing) โดยพัฒนาจากปรัชญาการศึกษาแบบดั้งเดิม (Traditionalism) ไปสู่ปรัชญาการศึกษาแบบก้าวหน้า (Progressivism) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ได้กลายมาเป็นหลักการศึกษาค้นคว้าพื้นฐานของการจัดการศึกษาในแนวต่างๆ ในปัจจุบัน

แนวคิดของ มอนเตสซอรี เป็นความพยายามที่จะเข้าใจกระบวนการพัฒนาตนเองตามธรรมชาติของเด็กจากแนวคิดนี้ไปสู่การสร้างสื่อการเรียนการสอนและกิจกรรมที่เป็นขั้นตอนในการเสริมพัฒนาการความสามารถความสนใจตลอดจนสมรรถภาพของเด็ก ครูเป็นผู้ชี้แนะให้นักเรียนเล่นสิ่งของที่จัดไว้ได้อย่างเหมาะสม การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ในสถานการณ์ชีวิตจริง ประสบการณ์ต่างๆ ดังกล่าวประกอบด้วยพฤติกรรมทุกอย่างของเด็ก เช่นการเดิน การนั่ง การหยิบจับสิ่งของ ฯลฯ ประสบการณ์ทางด้านประสาทสัมผัสของเด็กได้รับการพัฒนา โดยการใช้สื่อที่สร้างขึ้นเด็กๆ จะได้รับการพัฒนาให้รู้จักความแตกต่างของสี ขนาด รูปร่าง การพัฒนา

สรุป ได้ว่าแนวคิดในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา นักการศึกษา และนักจิตวิทยาได้ให้ความสำคัญแก่เด็กโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลางในการจัดแนวประสบการณ์ทางการศึกษาให้เหมาะสมกับวัย ความสนใจ ความต้องการ และจัดบรรยากาศที่อบอุ่นเอื้อต่อการเรียนรู้ โดยมีการจัดกิจกรรมหลากหลายเป็นประสบการณ์ตรงให้เด็กได้มีโอกาสมือปฏิบัติ จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อเด็กจะได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพพร้อมเพื่อการพัฒนาประเทศสู่โลกอนาคตต่อไป

2. การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

เป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็ก อายุ 3 – 6 ปี ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็กทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตามวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

หลักสูตรก่อนประถมศึกษาสำหรับเด็กอายุ 3 – 6 ปี มีหลักการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา ดังนี้

- 1) เป็นการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมเด็กทุกประเภทที่อายุระหว่าง 3 – 6 ปี

2) เป็นการพัฒนาเด็กโดยยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา

3) เป็นการพัฒนาเด็กโดยองค์รวมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับ ขบา พันธุ์ศักดิ์ (2541, บทคัดย่อ) ที่ว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ใช้แนวการจัดประสบการณ์อนุบาล 3 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน และส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านผ่านกิจกรรมการเล่นที่ เหมาะสมกับวุฒิภาวะ และความแตกต่างระหว่างบุคคล

4) เป็นการจัดประสบการณ์ให้เด็กสามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพ และมีความสุข

5) เป็นการพัฒนาเด็กโดยบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

6) เป็นการพัฒนาเด็กโดยให้ครอบครัว และชุมชนมีส่วนร่วมจุดมุ่งหมายของหลักสูตรนั้นมุ่งเพื่อให้ เด็กอายุ 3 – 6 ปี มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และคุณลักษณะตามวัยดังต่อไปนี้

6.1) มีสุขภาพที่ดี เจริญเติบโตตามวัย และมีพฤติกรรมอนามัยที่สมบูรณ์

6.2) ใช้กล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก ได้อย่างคล่องแคล่วและสัมพันธ์กัน

6.3) ร่าเริง แจ่มใส มีความสุข และความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น

6.4) มีคุณธรรมและจริยธรรม มีวินัยต่อตนเอง และมีความรับผิดชอบ

6.5) ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับสภาพและวัย

6.6) อยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

6.7) รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมในท้องถิ่น และความเป็นไทย

6.8) ใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย

6.9) มีความสามารถในการคิด การแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้สิ่งต่างๆ

6.10) มีจินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

กรมวิชาการ (2540, ข, หน้า 31-34) ในด้านคุณลักษณะตามวัยในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กอายุ 3 ถึง 4 ปีต้องการให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย เดินขึ้นบันไดสลับเท้าได้ วิ่งแล้วหยุดได้โดยไม่ล้ม ใช้กรรไกรมือเดียวได้ วาดและระบายสีอิสระได้ พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม พอใจคนที่ตามใจ ชอบที่จะทำให้ผู้ใหญ่ พอใจและได้คำชม ช่วยตนเองได้ชอบเล่นแบบคู่ขนาน(เล่นของเล่นชนิดเดียวกันแต่ต่างคนต่างเล่น) พัฒนาการด้านสติปัญญา สนใจ

นิทานและเรื่องราวต่างๆ อยากรู้อยากเห็นทุกอย่างรอบตัวชอบถาม “ทำไม” ตลอดเวลา ร้องเพลงง่ายๆ แสดงท่าทางเลียนแบบ พูดประโยคยาวขึ้น แต่ยังคงสิ่งที่ เป็นนามธรรมไม่ได้ เด็กอายุ 4 ถึง 5 ปี พัฒนาการด้านร่างกาย เดิน วิ่งกระโดดได้ดี เพราะกล้ามเนื้อเริ่มประสานสัมพันธ์กัน กระฉับกระเฉงไม่ชอบอยู่เฉย ตัดกระดาษเป็นเส้นตรงได้ พัฒนาด้านอารมณ์ จิตใจและสังคมมีความมั่นใจในตนเองสูงขึ้นมากชอบทำท่ายผู้ใหญ่ ต้องการให้มีคนฟัง คนสนใจ สนใจผู้อื่นชอบเล่นบทบาทสมมติ ชอบเล่นเป็นกลุ่ม พัฒนาการด้านสติปัญญา เปรียบเทียบได้ เรียงลำดับเหตุการณ์ได้ เริ่มเข้าใจในสิ่งที่ เป็นนามธรรม ชอบถาม “ทำไม” เนื่องจากเริ่มเรียนรู้ได้แล้วเข้าใจความเป็นเหตุเป็นผลได้พูดเป็นประโยคได้ เด็กอายุ 5 ถึง 6 ปี มีพัฒนาการด้านร่างกาย เดินขึ้นบันไดสลับเท้าได้อย่าง คล่องแคล่วกระฉับกระเฉงไม่อยู่เฉย ใช้กล้ามเนื้อเล็กได้ดี เช่น ดึงกระดุม ผูกเชือกทรงเท้าได้ ยึดตัวคล่องแคล่ว มีพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางน้อยลง ชอบเล่นกับเด็กอื่น ช่วยตนเองได้ ชอบสร้างความพอใจให้ผู้อื่น ชอบแสดงออกและทำสิ่งที่ถูกต้อง เพื่อให้ผู้ใหญ่ชมเชย พัฒนาการด้านสติปัญญา พูดประโยคได้ยาวขึ้น รู้คำศัพท์มากขึ้น ร้องเพลงท่องคำคล้องจองได้ บอกชื่อ นามสกุล ของตนเองได้ นับ 1 - 20 ได้ บอกความแตกต่างของกลิ่น สี เสียง รส รูปร่าง จำแนกและจัดหมวดหมู่สิ่งของได้

สรุป ได้ว่าการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็ก 3-6ปี เพื่อพัฒนาเด็กโดยยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูให้การศึกษาเป็นองค์รวมทั้ง ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาโดยมีสุขภาพที่ดี เจริญเต็มวัย มีพฤติกรรมอนามัยที่สมบูรณ์ มีคุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งสิ่งสำคัญเหล่านี้ล้วนเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตชีวิตอย่างมีความสุข ดังนั้น ผู้ปกครองและทางภาครัฐควรรสนับสนุนและผลักดันการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมและทันสมัยให้ทันต่อเหตุการณ์เพื่อนำความรู้ความสามารถไปพัฒนาประเทศสงบสุข

3. พัฒนาการเด็กระดับก่อนประถมศึกษา

สุชา จันทร์เอม (2540, หน้า 40-43) ได้กล่าวไว้ว่าพัฒนาการ (Development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทั้งในด้าน โครงสร้างและแบบแผนอินทรีย์ทุกส่วน การเปลี่ยนแปลงนี้จะก้าวหน้าต่อไปเรื่อยๆ เป็นขั้นๆ จากระยะหนึ่งไปอีกระยะหนึ่ง ทำให้เด็กมีลักษณะและความสามารถใหม่ๆ เกิดขึ้น ซึ่งมีผลทำให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นตามลำดับทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมลักษณะของพัฒนาการมีดังนี้

- 1) พัฒนาการเป็นไปตามฉบับของมันเป็นเอง และมีแบบแผนของการพัฒนาคล้ายกัน เช่นเด็กสามารถคว้าได้ก่อนคลาน
- 2) พัฒนาการไม่ว่าด้านใดก็ตามจะเริ่มจากส่วนใหญ่ได้ก่อนส่วนย่อย เช่น เด็กสามารถขยับแขน ขา ได้ก่อนขยับนิ้ว

3) พัฒนาการทั้งหลายเป็นสิ่งที่ต่อเนื่องกันไปโดยพัฒนาการทุกขั้นดำเนินการมาเรื่อยๆ ตั้งแต่อดีต และดำเนินการเรื่อยๆ ต่อไปอีก

4) อัตราพัฒนาการของเด็กแต่ละคนอาจแตกต่างกันไปได้ เนื่องจากธรรมชาติได้สร้างเด็กแต่ละคนมีลักษณะต่างๆ กัน

5) อัตราพัฒนาการส่วนต่างๆ ของร่างกายแตกต่างกัน โดยส่วนต่างๆ ของร่างกายมิได้เจริญเท่ากันหมด

6) พัฒนาการของคุณสมบัติต่างๆ มักจะสัมพันธ์กัน เช่น เด็กฉลาด ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มักเรียนหนังสือได้ดีสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ง่าย

7) พัฒนาการของเด็กอาจทำนายได้ เนื่องจากอัตราพัฒนาของเด็กที่ปกติส่วนใหญ่มีคั้งที่เราจึงพอทำนายได้ว่าจะมีพฤติกรรมใดเกิดขึ้นในเวลาใด

8) พฤติกรรมของเด็กซึ่งผู้ใหญ่ถือว่าเป็นพฤติกรรมที่เป็นปัญหาแต่แท้จริงแล้วเป็นพฤติกรรมที่เป็นปกติของเด็กซึ่งเป็นไปตามลักษณะของพัฒนาการนั่นเอง

สุมนา พานิช (2531, หน้า 19) ได้กล่าวไว้ว่าเด็กระดับก่อนประถมศึกษาแต่ละคนโดยธรรมชาติแล้วย่อมมีพัฒนาการในทุกด้านที่แตกต่างกัน โดยแบ่งออกเป็นพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาซึ่งมีผู้ให้รายละเอียดดังนี้

1) พัฒนาการด้านร่างกายเด็กวัยเด็กเล็ก หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าเด็กปฐมวัยหรือเด็กก่อนวัยเรียนนี้จะมีอายุอยู่ในช่วงอายุประมาณ 3 ถึง 6 ขวบ เด็กในวัยนี้มีอัตราพัฒนาการทางด้านร่างกายช้ากว่าตอนอยู่ในวัยทารก แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสัดส่วนอย่างเห็นได้ชัดจะมีการเพิ่มน้ำหนักของกล้ามเนื้อใหญ่ เช่น กล้ามเนื้อแขนขาและกล้ามเนื้อเล็ก เช่น กล้ามเนื้อนิ้วมือ จะเห็นได้ว่าเด็กในวัยนี้จะมี ความก้าวหน้าเกี่ยวกับพัฒนาการการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่ง เวอร์จิ้นเนีย (Verginia A, 1977, หน้า 30) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็ก อายุ 3 – 6 ขวบ ว่า เด็กสามารถเดินบนกระดานทรงตัวโดยไม่มีที่ยึดได้ ถือสิ่งของโดยไม่หล่นลงพื้นได้กระโดดกลับหลังได้ยืนด้วยเท้าข้างเดียวได้ 10 วินาที ส่วนสตัตา สายเชือก (2541, หน้า 12) กล่าวว่า การฝึกการเล่นกีฬาต่างๆ จะพัฒนาอารมณ์สังคม สติปัญญาถ้าผู้ปกครองไม่สนับสนุนให้เด็กช่วยตนเองเด็กจะปรับตัวเองลำบากเพราะเป็นวัยที่เด็กออกจากสังคมครอบครัวมากขึ้นเด็กอาจจะเจ็บป่วยบ้างผู้ดูแลไม่ควรตื่นเต้นมากเกินไปควรทำให้เห็นเป็นเรื่องธรรมดาและดูแลรักษาให้ถูกวิธี การเตรียมความพร้อมทางด้านร่างกายกิจกรรมที่สามารถเตรียมความพร้อมทางด้านร่างกาย ได้แก่ กิจกรรมกลางแจ้ง เช่น การเดินเล่น การเล่นทราย การเล่นชิงช้าไต่ราว เป็นต้น ส่วนกิจกรรมในร่ม เช่น การวาดภาพระบายสี การปั้น การพับกระดาษ การฉีกกระดาษ และตัดกระดาษ ซึ่งจะช่วยให้ฝึกประสาทสัมผัสการใช้มือกับตาให้สัมพันธ์

กันและช่วยย้่าให้กล้ามเนื้อแข็งแรง วราภรณ์ รักวิจัย (2535, หน้า 17) ซึ่งสอดคล้องกับ กุลยา ตันติผลาชีวะ (2542, หน้า 10) ที่ว่าทักษะทางกายของเด็กขึ้นอยู่กับกระตุ้นของสิ่งแวดล้อมร่วมกับพัฒนาการและวุฒิภาวะทางสมอง ซึ่งเด็กแต่ละคนจะไม่ทำกันกิจกรรมการเคลื่อนไหวร่างกายทุกชนิดที่จัดให้กับเด็กก่อนวัยเรียนจะทำให้เด็กพัฒนาและดำรงไว้ซึ่งความมีสมรรถภาพของร่างกายที่ดีส่วนงานวิจัยของ สุขกมล โทณสิน (2541, บทคัดย่อ) พบว่า การทำกิจกรรมศิลปะประเภท 2 มิติมีผลต่อความพร้อมด้านการเขียนของเด็กก่อนวัยเรียน

2) พัฒนาการด้านอารมณ์ (กรมวิชาการ, 2540, ก, หน้า 7) กล่าวว่า เด็กปฐมวัยมีการแสดงอารมณ์อย่างเปิดเผยปบปีบกะทันหันไม่มีการควบคุมอารมณ์ที่พบได้แก่ กลัว โกรธวิตกกังวล และอิจฉาริษยาซึ่งสอดคล้องกับ เขียวพา เดชะคุปต์ (2542, หน้า 24) ที่ว่าอารมณ์ของเด็กปฐมวัยไม่มั่นคง และมักเปลี่ยนแปลงง่ายในระยะเวลาอันสั้น เด็กแสดงความโกรธ ความกลัวความเศร้า ความอิจฉาริษยา และความสนุกสนานอย่างไม่มี การควบคุม การแยกจากพ่อแม่ หรือผู้เลี้ยงดูหลักเป็นประสบการณ์ที่น่ากลัวสำหรับเด็กความสัมพันธ์ที่ราบรื่นและมั่นคงระหว่างเด็กกับผู้เลี้ยงดูใกล้ชิดจะทำให้เด็กไว้วางใจผู้อื่นเกิดความมั่นใจในการกระทำของตนเอง ถ้าทำกล้าถามมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง การเตรียมความพร้อมทางด้านอารมณ์ฝึกให้หัดควบคุมอารมณ์และรู้จักทำกิจวัตรประจำวันได้เอง วราภรณ์ รักวิจัย (2535, หน้า 201) ให้เด็กแสดงออกในทางที่ถูกต้อง และเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีกับผู้อื่นเป็นแนวทางของการสร้างอารมณ์ที่มั่นคงให้กับเด็ก กุลยา ตันติผลาชีวะ (2542, หน้า 105)

3) พัฒนาการทางด้านสังคม สุชา จันทรเฒ (2540, หน้า 44) กล่าวว่า เด็กวัยนี้เริ่มรู้จักคบเพื่อน และรู้จักเล่นกับเพื่อน ได้ดีขึ้นเด็กเริ่มรู้จักการปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนๆ การปรับตัวของเด็กจะเร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับกรอบมเลี้ยงดูด้วยเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างอิสระจะมีความเชื่อมั่นในตนเองมากกว่าเด็กที่ถูกเข้มงวดอยู่ตลอดเวลา สังคมของเด็กในวัยนี้จะห่างจากครอบครัวไปสู่สังคมนอกบ้าน โรงเรียน การปรับตัวของเด็กต่อสังคมภายนอกขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ภายในครอบครัวว่าเป็นแบบใด เช่น เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่พ่อแม่ใช้อำนาจและจากผลงานวิจัยของ วรรณา บุญนวน (2541, หน้า 89) พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพัฒนาการทางสังคม และการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยมีความสัมพันธ์ทางลบกับพัฒนาการทางสังคม การเตรียมความพร้อมด้านสังคม ได้แก่ การปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นการมองคนอื่นอย่างมีความเมตตากรุณา การให้อภัยและเคารพสิทธิของผู้อื่นให้เล่นกับเพื่อนอายุใกล้เคียงกัน วราภรณ์ รักวิจัย (2535, หน้า 100) ซึ่ง ปราณิ โมนะตระกุล (2543, หน้า 94) พบว่า การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคมเช่น การช่วยเหลือเพื่อทำกิจกรรมการร่วมมือกับเพื่อนการ

แบ่งปันให้เพื่อนซี้ของเล่นจะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านสังคมสูงกว่าก่อนการได้รับการจัดกิจกรรม

4) พัฒนาการด้านสติปัญญา เด็กในวัยนี้จะมีความสามารถในการรับรู้ตลอดจนความคิดคำนึงเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ความสามารถที่เพิ่มขึ้นมาใหม่จะนำไปสู่ความสามารถในการแยกแยะความแตกต่างของวัตถุ หรือรูปภาพมีพัฒนาการทางความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ รอบตัวอย่างรวดเร็วสามารถในการคิดแก้ปัญหาต่างๆ ในสภาพแวดล้อมได้ถูกต้องมากขึ้น สุมนา พานิช (2531, หน้า 21) และบี เฮเลน Bee Helen (1997, หน้า 18) ยังกล่าวถึงพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็กก่อนวัยเรียนว่าเป็นการคิดจินตนาการจากการเรียนรู้ของเด็กเองการเตรียมความพร้อมทางสติปัญญากิจกรรมที่ส่งเสริม ได้แก่ การเล่านิทานการเล่นบทบาทสมมุติ การสนทนา อภิปราย การเล่นเกมการศึกษา การตอบคำถามทางวิทยาศาสตร์ส่งเสริมให้เวลาได้แสดงออก เช่น ร้องเพลง เล่าเรื่อง เล่าข่าว วราภรณ์ รักวิชัย (2535, หน้า 83-92) ส่วนการพัฒนาการทางความคิดนั้นนอกจากเด็กจะคาดการณ์ล่วงหน้าของการกระทำบางอย่างแล้วเด็กสามารถท่องจำเข้าใจเวลาเวลานี้พรุ่งนี้แต่ยังไม่เข้าใจเวลาเป็นอาทิตย์ หรือ เป็นเดือน การรู้จักเวลาที่แท้จริงจะเริ่มเมื่อเด็กเข้าวัยอายุ 7 ขวบ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2540, หน้า 252)

กรมวิชาการ(2540, ข, หน้า 10-12) การวัดและประเมินพัฒนาการ การวัดและการประเมินพัฒนาการทุกด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ใช้วิธีการสังเกต พฤติกรรม คูผลงานการสนทนาซักถาม การประเมินพัฒนาการควรทำหลายๆ ครั้ง จนได้ผลสรุปที่ชัดเจน เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านให้เต็มศักยภาพ ทั้งนี้มิใช่เป็นการประเมินเพื่อการตัดสินได้หรือตก

พัชรี สวนแก้ว (2536, หน้า 129-130) ได้กล่าวไว้ว่าเด็กปฐมวัยยังอาศัยการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรมอยู่มากในขณะเดียวกันพัฒนาการทางภาษาเป็นสื่อช่วยให้เด็กเริ่มใช้ความคิด เหตุ ผล และจินตนาการมากขึ้น เด็กเริ่มคิดถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมมากขึ้น แนวทางการปฏิบัติของผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก เด็กปฐมวัยจะสามารถช่วยตนเองและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดีหากได้รับการส่งเสริมที่เหมาะสม ดังนั้นผู้ปกครองซึ่งมีส่วนสำคัญในการอบรมเลี้ยงดู และส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยโดยตรงจึงควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

- 1) บุคคลในครอบครัวต้องมีความรักซึ่งกันและกัน
- 2) พยายามให้ความสนิทสนมและเป็นเพื่อนกับเด็ก โดยยอมรับว่าเด็กคนหนึ่งๆ มีความเป็นตัวของตัวเอง มีอิสระที่จะคิดและทำสิ่งต่างๆ เช่นเดียวกับสมาชิกอื่นในบ้าน
- 3) แสดงความรักและชื่นชมเด็กอย่างจริงใจในวาระต่างๆ อย่างเหมาะสม

- 4) พึงมีความเข้าใจว่า สิ่งที่ผู้ปกครองปฏิบัติต่อเด็กนั้นจะส่งผลต่อลักษณะและบุคลิกภาพของเด็กโดยตรง
- 5) เข้าใจพัฒนาการของเด็กในแต่ละวัย เพื่อจะได้มีแนวทางในการประมาณความสามารถที่เด็กจะทำได้
- 6) ช่วงเวลาสำคัญของการฝึกให้เด็กช่วยตนเองได้ดีที่สุด คือ ช่วงเวลาที่เด็กแสดงให้เห็นว่าเด็กเต็มใจและพร้อมที่จะทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองเป็นครั้งแรก
- 7) ให้เด็กทำตามความสามารถเหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของเด็ก เพื่อเด็กจะได้ประสบความสำเร็จในการทำงาน
- 8) จัดประสบการณ์ให้ตามวัยของเด็ก โดยจัดกิจกรรมให้เด็กกระทำไปตามลำดับกิจกรรมง่ายๆ เพื่อให้เกิดการช่วยทำท่าย และทำให้เด็กสนใจที่อยากจะทำ
- 9) ให้กำลังใจโดยใช้วิธีการจูงใจให้กระทำอย่างนุ่มนวล ด้วยการชมเชย
- 10) ไม่นำเด็กไปเปรียบเทียบกับเด็กอีกคนหนึ่ง
- 11) ให้เด็กมีส่วนร่วมและช่วยในการทำงานบางอย่างที่เหมาะสมกับวัยร่วมกับผู้ใหญ่โดยใกล้ชิด

การเล่นของเด็กวัย 3 ถึง 6 ปี จากการศึกษาของ จันท์ชิตา พุกษานานนท์ และประสพศรี อึ้งถาวร (2536, หน้า 148) พบว่า เด็กอายุ 3 ถึง 6 ปี มีการเล่นรวมกลุ่มกับเด็กอื่น (Co-Operative Play) จะมีสมาชิกของกลุ่มเป็นผู้นำ และผู้ตามชั่วคราวความคิดของเด็กวัยนี้มีลักษณะเด่นคือ มีความคิดเพื่อฝัน (Fantasy) และมีจินตนาการสูง เด็กอาจมีเพื่อน สมมุติในความคิดของตนเอง (Imaginative Friend) โดยเฉพาะในช่วง 2 ปีครึ่งถึง 4 ปี ขณะเดียวกันเด็กจะสร้างโลกสมมุติและการเล่นสมมุติ ซึ่งเด็กมักจะเลียนแบบสิ่งที่ได้พบเห็น เช่น ชีวิตในบ้านหรือโรงเรียนอนุบาลและสมมุติตนเอง และเด็กอื่นๆ สวมบทบาทต่างๆ เด็กอาจมีอุปกรณ์ต่างๆในการเล่น เช่น ไข่ม้วน แขนเงิน ลูกปิดแทนสตางค์ ตุ๊กตาเป็นน้อง หรือนักเรียนเป็นต้นซึ่ง วราภรณ์ รักวิชัย (2535, หน้า 68) กล่าวว่า พ่อ แม่ ควรส่งเสริมการเล่นของเด็ก เพราะการเล่นคือ การเรียนของเด็กในวัยก่อนเรียน เด็กในวัยก่อนเรียนจะมีความพอใจ สุขใจ ในการได้เล่นและช่วยเหลือตัวเอง โดยพ่อแม่ช่วยจัดสถานที่ ที่ปลอดภัย และมีขนาดกว้างพอให้เด็กได้เล่น มีอุปกรณ์เครื่องเล่นและฝึกให้มีกิจนิสัยที่ดีในการเล่น

วันดี เกตบุรม (2545, หน้า 14) ได้กล่าวไว้ว่าของเล่นสำหรับเด็กวัยก่อนเรียน ได้แก่ กระบะทราย กะละมังน้ำ พลาสติกทรายกระดานไวท์บอร์ด และปากกา บล็อกไม้ กระดาษวาดรูป ระบายสี ดินน้ำมัน กรรไกรหุ้ และกระดาษให้ตัด ลูกปัดสีต่างๆ ให้แยกสี หุ่นเชิด บ้านตุ๊กตา จาน

พลาสติกให้ล้าง กะละมังเล็กๆ ให้ซักผ้าฝืนเล็กๆ ภาพจิ๊กซอว์ (Jigsaw) คนตริกอลงตีอันเล็กๆ ซึ่งซ้ำ
ไม้สั้นเป็นต้นหลักเกณฑ์ในการเลือกของเล่นของเด็กก่อนวัยเรียน

1) ไม่ควรมีชิ้นส่วนประกอบซับซ้อนเกินไป ไม่ควรเลือกของเล่นด้วยความพอใจ
ของผู้ใหญ่ ควรให้เด็กมีโอกาสแสดงความคิดอิสระ สามารถประดิษฐ์ด้วยจินตนาการของเด็กเอง
เช่น แท่งไม้ต่อเป็นรูปตึก สะพาน เป็นต้น

2) สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เช่น รถที่เปลี่ยนแปลงเป็นรถกระบะบรรทุกของหรือ
รถโดยสารบรรทุกคนได้

3) แข็งแรงทนทาน ทนต่อการขว้าง หรือตกได้

4) ราคาไม่แพง

5) ไม่เป็นอันตราย เช่น สีทาควรปลอดภัยจากสารตะกั่ว ไม่มีของมีคม

6) สามารถเล่นรวมกันได้หลายคน เพื่อสนับสนุนให้เด็กเล่นร่วมกับผู้อื่นการร่วม
มือและการสื่อสารกับผู้ปกครองในการประเมินผลพัฒนาการเด็กปฐมวัยบทบาทที่สำคัญประการ
หนึ่งของการประเมินผล คือ ช่วยให้เด็กได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นในขณะเดียวกัน
การประเมินผลก็มีบทบาทที่สำคัญอื่นๆ นอกเหนือไปจากชั้นเรียนของเด็กนั่นคือมีการนำผลที่ได้
จากการประเมินไปสื่อสารกับผู้ปกครอง และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับเด็กเพื่อเป็นรากฐานในการ
ช่วยเหลือและพัฒนาเด็กต่อไป

นภเนตร ธรรมบวร (2540, หน้า 135-139) ผลที่ได้จากการประเมินควรมีการนำไป
สื่อสารกับบุคคลต่างๆ ดังนี้

1) สื่อสารกับเด็ก ผู้ดูแลเด็กควรมีการพูดคุยสื่อสารเกี่ยวกับพัฒนาการความ
ก้าวหน้าของตัวเด็กเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ และถือเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนใน
การรายงานพัฒนาการความก้าวหน้าของเด็ก ครูอาจใช้ รูปภาพ หรือคำพูดง่ายๆ เพื่อสื่อสารให้เด็ก
เกิดความเข้าใจได้ ในขณะเดียวกัน เด็กสามารถช่วยครูเลือกผลงานที่ตนชอบเก็บรวบรวมใน
แฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) และอธิบายเหตุผลที่ตนเลือกแก่ครูและผู้ปกครอง ในบาง
สถานการณ์ ครู สามารถเปิดโอกาสให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการประเมินพัฒนาการความก้าวหน้า
ของตนบ้าง

2) การสื่อสารกับผู้ปกครอง ผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อพัฒนาการ
ของเด็กวิธีการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองที่บ้านมีส่วนอย่างมากในการสนับสนุน หรือสกัดกั้น
พัฒนาการของเด็ก ทั้งนี้เพราะเด็กต้องอาศัยสถานการณ์ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียนเป็นองค์ประกอบ
ในการพัฒนา ดังนั้นครูจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสื่อสารกับผู้ปกครองเกี่ยวกับรูปแบบ และวิธีการ
ประเมินผลอย่างสม่ำเสมอก่อนที่จะมีการรายงานพัฒนาการความก้าวหน้าของเด็กให้ผู้ปกครอง

ทราบ นอกจากนี้ถ้าครูต้องการเปลี่ยนรูปแบบการประเมินผลจากวิธีที่เคยใช้อยู่ไปสู่วิธีใหม่ควรต้องมีการพบปะพูดคุยกับผู้ปกครองตั้งแต่เริ่มการเปลี่ยนแปลง การมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของผู้ปกครองถือว่ามีความสำคัญมาก เช่น ถ้าครูต้องการเปลี่ยนการให้เกรดหรือคะแนนเป็นระบบของการจัดบันทึกก็ควรมีการประชุม พบปะพูดคุยปรึกษากับผู้ปกครองเพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อระบบใหม่ที่กำลังจะมีขึ้นในขณะเดียวกันผู้ปกครองสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่ตนต้องทราบแก่ครูได้ ครูควรมีการอธิบายเหตุผล และข้อดีของวิธีการใหม่ให้ผู้ปกครอง และเด็กทราบ ถ้าผู้ปกครองเข้าใจรูปแบบ และวิธีการประเมินผลที่โรงเรียนจะมีส่วนสำคัญอย่างมากในการส่งเสริมความเข้าใจ และเผยแพร่ความรู้ให้ผู้ปกครองท่านอื่นๆ ทราบต่อไปการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมินผลเด็กจะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครู และผู้ปกครอง ครูได้มีโอกาสพูดคุยให้ความรู้ และคำแนะนำแก่ผู้ปกครองเพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการประเมินผลที่แท้จริงการสร้างความรู้ความเข้าใจ และประสานสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้ปกครองอาจทำได้ เช่น การปฐมนิเทศผู้ปกครองเพื่อพูดคุยให้ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรกิจกรรม และรูปแบบการประเมินผลของโรงเรียนมีการเชิญชวนผู้ปกครองให้เข้าร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน การจัดป้ายประกาศเพื่อให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้ปกครอง การพบปะพูดคุยกับผู้ปกครองควรกระทำอย่างสม่ำเสมอเมื่อผู้ปกครองมารับ-ส่ง เด็กที่โรงเรียน หรืออาจเป็นการประชุมผู้ปกครองตามวาระ และโอกาสเพื่อให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับครู และเปิดโอกาสให้ครูได้ตอบข้อซักถาม และข้อสงสัยของผู้ปกครองนอกจากนั้นอาจมีการเชิญวิทยากรพิเศษมาให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเป็นครั้งคราวด้วยก็ได้

3) การสื่อสารกับบุคคลอื่นๆ ที่ครูจำเป็นต้องสื่อสารเกี่ยวกับผลของการประเมินได้แก่ ครูใหญ่ หรือผู้บริหารโรงเรียน ครูประจำชั้นคนใหม่ หรือครูในโรงเรียนคนใหม่ที่เด็กต้องเลื่อนชั้น ไปอยู่ด้วย นักจิตวิทยาหรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับเด็ก รูปแบบของการสื่อสารอาจเป็นได้หลายรูปแบบ เช่น ผลงานแฟ้มสะสมงานเด็ก สมุดรายงานความก้าวหน้าของเด็กเป็นต้น หรือมีฉะนั้น ครูอาจมีการรายงานโดยการพูดคุยสนทนาโดยตรงเลยก็ได้เพื่อให้การประเมินผลเป็นไปอย่างถูกต้องที่สุดครูควรใช้รูปแบบของการสื่อสารให้หลากหลาย

สรุป ได้ว่าพัฒนาการเด็กระดับก่อนประถมศึกษาชั้นนั้นหมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเจริญก้าวหน้าต่อไปเรื่อยๆ เป็นขั้น จากระยะหนึ่ง ทำให้เด็กมีความสามารถใหม่เกิดขึ้นซึ่งจะมีผลที่ทำให้เจริญก้าวหน้าขึ้นตามลำดับทาง ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาแนวทางการปฏิบัติผู้ปกครองควรส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ หากมีการส่งเสริมที่เหมาะสม

4. การจัดประสบการณ์ระดับก่อนประถมศึกษา

วันดี เกตบูรม (2545, หน้า 15) ได้กล่าวไว้ว่าการจัดประสบการณ์ หมายถึง การจัดการศึกษาให้แก่เด็กเพื่อพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาหลักการเป็นการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กที่มีอายุ ระหว่าง 3 ถึง 6 ปี ทุกคนทั้งเด็กปกติเด็กด้อยโอกาส และเด็กพิเศษ โดยจัดในลักษณะของการเตรียมความพร้อม ผ่านกิจกรรมการเล่นที่เหมาะสมกับวัยเพื่อให้เด็กมีพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาเต็มตามศักยภาพ มุ่งเน้นการจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

วันดี เกตบูรม (2545, หน้า16) จุดมุ่งหมาย แนวการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กวัย 3 ถึง 6 ปี มุ่งเน้นให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ และความแตกต่างของแต่ละบุคคล ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อให้เด็กมีสุขภาพที่ดี เจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี
- 2) เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีคุณธรรมและจริยธรรม
- 3) เพื่อให้เด็กสามารถช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับสภาพและวัยของตนเอง
- 4) เพื่อปลูกฝังการมีวินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
- 5) เพื่อปลูกฝังให้ เด็กรักภาษาธรรมชาติ รักธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเห็นคุณค่าความสำคัญของวัฒนธรรมและท้องถิ่นที่อาศัยอยู่
- 6) เพื่อให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้สิ่งต่างๆ
- 7) เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ตามความสามารถ และได้รับการตอบสนองตามความต้องการพื้นฐาน
- 8) เพื่อให้เด็กมีความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายได้อย่างเหมาะสม
- 9) เพื่อส่งเสริมให้เด็กรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล แก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อายุของผู้เรียน เด็กอายุระหว่าง 3 – 6 ปี

ระยะเวลาเรียน การจัดการศึกษาในระดับก่อนศึกษามีระยะเวลาในการจัดการศึกษา 2 ปีการศึกษา แต่ละปีการศึกษาควรมีเวลาไม่น้อยกว่า 38 ถึง 40 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 5 วัน ในหนึ่งวันมีช่วงเวลาและกิจกรรมครบตามกำหนด

สรุป ได้ว่าการจัดประสบการณ์ระดับก่อนประถมศึกษาเป็นการจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก 3 – 6 ปี ขึ้นไป เพื่อมุ่งเน้นให้เด็กมีการพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ และความแตกต่างของแต่ละบุคคล ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เพื่อให้เด็กมีสุขภาพที่ดี ความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความรู้ความเข้าใจและเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้

สิ่งต่างๆ ตามความสามารถและได้รับการตอบสนองตามความต้องการพื้นฐาน คิดอย่างมีเหตุผล แก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัยและมีความคิดสร้างสรรค์

5. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนระดับก่อนประถมศึกษา

การจัดการเรียนการสอนระดับก่อนประถมศึกษาเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สำหรับเด็กอายุ 3 ถึง 6 ปี ไม่จัดเป็นรายวิชาแต่อยู่ในรูปของกิจกรรมผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เกิดการเรียนรู้ ได้พัฒนาทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

วันดี เกตบูรม (2545, หน้า 16-17) ได้กล่าวถึงแนวการจัดกิจกรรมเพื่อให้การจัดประสบการณ์ ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายข้างต้นจึงควรกำหนดแนวการจัดกิจกรรมดังนี้

- 1) จัดกิจกรรมในรูปแบบบูรณาการ โดยคำนึงถึงพัฒนาการทุกด้าน
- 2) จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการเพื่อสนองความต้องการและความสามารถในการเรียนรู้ของเด็ก
- 3) จัดกิจกรรมการเล่นที่หลากหลาย ให้เด็กได้เลือกเล่นตามความสนใจ
- 4) จัดกิจกรรมยึดเด็กเป็นศูนย์กลางโดยคำนึงถึงความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 5) จัดกิจกรรมที่มีความสมดุล มีทั้งกิจกรรมที่เด็กริเริ่มและครูริเริ่ม ด้วยการใช้กล้ำมเนื้อใหญ่และกล้ำมเนื้อเล็ก ในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เคลื่อนไหวและสงบ
- 6) จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมในท้องถิ่น และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
- 7) จัดกิจกรรมให้เด็กมีสำนึกในการรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อส่วนรวมรักธรรมชาติ และรักท้องถิ่น
- 8) ให้เด็กมีนิสัยรักการทำงานมีส่วนร่วมในการวางแผนลงมือปฏิบัติ และบอกผลการปฏิบัติกิจกรรมของตนเองและผู้อื่น
- 9) จัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนให้มีมุมเล่นหรือมุมประสบการณ์ หรือศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ให้เด็กมีโอกาสร่วมเล่นกับผู้อื่น
- 10) จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศให้มีความอบอุ่นเป็นกันเอง เน้นให้เด็กมีความสุขในการร่วมกิจกรรม

วันดี เกตบูรม (2545, หน้า 16-17) หลักการจัดกิจกรรม มีดังนี้

- 1) การจัดกิจกรรมควรคำนึงถึงตัวเด็กเป็นสำคัญ เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ดังนั้น จึงควรจัดกิจกรรมหลายประเภทที่เหมาะสมกับวัยให้เด็กได้มีโอกาสเลือกตามความสนใจและความสามารถ

2) กิจกรรมที่จัดควรมีทั้งกิจกรรมที่让孩子ทำเป็นรายบุคคลกลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ริเริ่มกิจกรรมด้วยตนเองตามความสามารถ

3) กิจกรรมที่จัดควรให้โอกาสเด็กได้เล่นทั้งในร่มและกลางแจ้ง มีทั้งกิจกรรมที่ต้องใช้กำลังและไม่ใช้กำลังอย่างได้สัดส่วน และมีเวลาให้เด็กได้พักผ่อนด้วย

4) จังหวะเวลาในการทำกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยยืดหยุ่นตามความต้องการและความสนใจของเด็ก เช่น วัย 3 ขวบ มีความสนใจช่วงสั้นประมาณ 8 นาที วัย 4 ขวบ มีความสนใจช่วงสั้นประมาณ 12 นาที และวัย 5 ขวบ มีความสนใจช่วงสั้นประมาณ 15 นาที

5) กิจกรรมต่างๆ ควรมีวัตถุประสงค์ หรือสื่อการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม ให้เด็กได้มีโอกาสสังเกต สัมผัส สำรวจ ค้นคว้า ทดลอง แก้ปัญหาด้วยตนเอง และมีการปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นๆ และผู้ใหญ่ ครู เป็นผู้จัดสภาพแวดล้อม เตรียมกิจกรรม จัดหาสื่อ คอยสังเกตพฤติกรรมเด็ก ตั้งคำถามกระตุ้นให้เด็กคิด ให้ข้อเสนอแนะ และให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสม

วันดี เกตบุรรม (2545, หน้า 18-19) กิจกรรมหลักสำหรับเด็กอายุ 3 ถึง 6 ปี ควรจัดเป็นประจำทุกวันมีดังนี้

1) กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ เป็นกิจกรรมที่让孩子ได้เคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายอย่างอิสระตามจังหวะโดยส่งเสริมหรือกระตุ้นให้เด็กปฏิบัติตามข้อตกลง หรือคำสั่งส่งเสริมด้านจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ จังหวะและดนตรีที่ใช้ประกอบ เช่น เสียงตบมือเสียงเพลง เสียงเคาะไม้ เคาะระฆังสามเหลี่ยม รำมะนา กลอง กิจกรรมเคลื่อนไหว และจังหวะอาจนำคำคล้องจอง การร้องเพลง การเคลื่อนไหว การเต้น การเล่นเครื่องดนตรีมาประกอบในการทำกิจกรรม ก่อนจบกิจกรรมควรมีช่วงเวลาให้เด็กได้พักผ่อน เช่น นอน นั่งฟังเพลงเบาๆ

2) กิจกรรมเสริมประสบการณ์ เป็นกิจกรรมที่อยู่ในวงกลม หรือเป็นกิจกรรมที่เป็นกลุ่มย่อยกลุ่มใหญ่ ซึ่งจัดให้เด็กได้มี โอกาสฟัง พูด สังเกต คิด และปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน โดยจัดในลักษณะต่างๆ เช่น สนทนา นิทาน สาธิตทดลองทัศนศึกษา ประกอบอาหาร เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก ฯลฯ

3) กิจกรรมสร้างสรรค์ และเสรีเป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาเด็กให้แสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยใช้ศิลปะหรือวิธี การต่างๆ เป็นเครื่องมือ เช่น การวาดภาพ ระบายสี พิมพ์ภาพ ปั้น ฉีก ตัด ปะ การประดิษฐ์ คิดค้นสิ่งแปลกใหม่ ครูอาจเลือกจัดต่างๆ กัน วันละ 2-3 กิจกรรมทุกวัน ให้เด็กมีโอกาสเลือกทำตามความสนใจ โดยครูจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนให้เด็กเล่น ส่วนกิจกรรมเสรีเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นตามมุม มุมประสบการณ์ และศูนย์การเรียนรู้ที่จัดไว้ภายในห้องเรียน เช่น มุมบล็อก มุมบทบาท

สมมุติ มุมวิทยาศาสตร์ หรือมุมธรรมชาติ มุมหนังสือ เป็นต้น ซึ่งมุมต่างๆ เหล่านี้เด็กมีโอกาเลือก เล่นได้อย่างเสรี

4) กิจกรรมกลางแจ้ง เป็นกิจกรรมการเล่นเครื่องเล่นสนาม เล่นของเล่นประเภท ลาก เช่น จู๋ เล่นทราย เล่นถีบจักรยาน 3 ล้อ เล่นเกมต่างๆการละเล่นพื้นเมือง กิจกรรมนี้จะช่วย พัฒนากล้ามเนื้อใหญ่และการทำงานประสานสัมพันธ์กันของอวัยวะต่างๆการเล่นกลางแจ้ง เป็นการตอบสนองความต้องการตามธรรมชาติของเด็ก ช่วยให้เด็กมีร่างกายที่แข็งแรง อารมณ์จิตใจ เบิกบานสดชื่นแจ่มใสมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเด็กและผู้ใหญ่และทำให้รู้บทบาทของการเล่นและการอยู่ร่วมกัน

5) เกมการศึกษา เกมการเล่นที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา การคิดของเด็กช่วยพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก ประสาทสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา มีกฎเกณฑ์กติกาต่างๆ เด็กสามารถเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่มได้ เกมการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กอายุ 3 – 6 ปี เช่น เกมการจับคู่แยกประเภท จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับ ต่อภาพเหมือนหรือ โดมิโนลวดโต ภาพตัดต่อ เกมสั้ต่อตามแบบ เกมสั้ร้อย ลูกปัดตามแบบ ฯลฯ เกมสั้การศึกษาที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ช่วยให้เด็กรู้จักสังเกตคิดหาเหตุผลและเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสี รูปร่าง จำนวน ประเภท และความสัมพันธ์เกี่ยวกับพื้นที่

กิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 3 – 6 ปี สามารถนำมาจัดลงในตารางกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ทั้งครูและเด็กทราบว่าแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไรเมื่อใดและอย่างไร โดยมีหลักการจัด ดังนี้

- 1) จัดกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียน โดยมีอัตราส่วนที่เหมาะสม
- 2) กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิดทั้งในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ไม่ควรใช้เวลาเกินกว่า 20 นาที

- 3) กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้งเด็กมักจะสนุกสนานเพลิดเพลินไม่เบื่อหน่ายง่าย

- 4) กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่ กับกล้ามเนื้อเล็ก และกิจกรรมที่ใช้กำลังกับไม่ใช้กำลัง จัดให้ครบทุกประเภท กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกายควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังกายมากนัก เพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยมากเกินไป (กรมวิชาการ, 2540, ค, หน้า 10-33)

ตารางการจัดกิจกรรมประจำวัน

07.30 – 08.00 น. รับเด็ก

08.00 – 08.30 น. เคารพธงชาติ สวดมนต์

08.15 – 08.30 น. ตรวจสอบสุขภาพ ไปห้องน้ำ

- 08.30 – 08.50 น. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ
- 08.50 – 09.30 น. กิจกรรมเสริมประสบการณ์ (กิจกรรมในวงกลม)
- 09.30 – 09.50 น. พักรับประทานอาหารว่าง ภาคเช้า
- 09.50 – 10.50 น. กิจกรรมสร้างสรรค์และกิจกรรมเสรี
- 10.50 – 11.30 น. กิจกรรมกลางแจ้ง
- 11.30 – 12.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน
- 12.00 – 14.00 น. นอนพักผ่อน
- 14.00 – 14.10 น. เก็บที่นอน ล้างหน้า
- 14.10 – 14.30 น. พัก รับประทานอาหารว่าง ภาคบ่าย
- 14.30 – 14.50 น. เกมการศึกษา
- 14.50 – 15.00 น. เตรียมตัวกลับบ้าน (กรมการปกครอง, 2540, หน้า 2)

สรุป ได้ว่าการจัดการเรียนการสอนระดับก่อนประถมศึกษาเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สำหรับเด็กอายุ 3 ถึง 6 ปี ไม่จัดเป็นรายวิชาแต่อยู่ในรูปของกิจกรรมผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงเกิดการเรียนรู้ได้พัฒนาทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยมีกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมสร้างสรรค์ และเสรี กิจกรรมกลางแจ้ง เกมการศึกษา ดังนั้นกิจกรรมทุกอย่างควรจัดให้มีความเหมาะสมสำหรับเด็ก เพื่อเป็นการพัฒนาให้ครบองค์รวม

6. สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนมีความสัมพันธ์กับการเรียนการสอนอย่างใกล้ชิดเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปได้ด้วยความสะดวก รวดเร็วและช่วยให้ ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่าย ขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ดังนั้นครูควรต้องรู้จักเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมในการสอน เพื่อให้การสอนบรรลุเป้าหมายและได้ผลดี

สำหรับการเรียนการสอนระดับก่อนประถมศึกษานั้น ผู้เรียนจะต้องเรียนโดยได้รับประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรม และเป็นประสบการณ์ที่เด็กได้รับจากการสัมผัสด้วยประสาททั้ง 5 และสื่อที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับเด็กระดับก่อนประถมศึกษานั้นมีความสำคัญที่จะเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ทักษะทัศนคติ และค่านิยมที่ครูต้องการให้เกิดขึ้นตามความมุ่งหมายของการสอน ทั้งนี้ครูจะต้องเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของเนื้อหาที่จะสอน โดยคำนึงถึงวัยของเด็กและสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นนั้น ซึ่งอีริกสัน (Erickson, 1971, หน้า 108-109 อ้างถึงใน กมล เวียสุวรรณ และนิตยา เวียสุวรรณ, 2539, หน้า 44) ได้สรุปความสำคัญของสื่อการสอนไว้ ดังนี้

- 1) ช่วยจัดและเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน
- 2) ช่วยครูสอนเนื้อหาวิชาที่มีความหมายต่อชีวิตของผู้เรียน
- 3) ช่วยครูแนะนำและกำกับผู้เรียนให้มีปฏิริยาสัมพันธ์ในทางที่พึงปรารถนา โดยใช้สื่อต่างๆ
- 4) ช่วยผู้เรียนให้สามารถประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ที่แตกต่างกันออกไปตามเนื้อหาวิชา
- 5) ช่วยครูให้สามารถสอนได้รวดเร็วและถูกต้องมากขึ้นประเภทของสื่อและเครื่องเล่นที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กระดับก่อนประถมศึกษา ดังนี้ วันดี เกตบูรม (2545, หน้า 21)

5.1) สื่อประเภทบล็อก อาจเป็นบล็อกชนิดตัน ที่ทำมาจากไม้ พลาสติกหรือวัสดุอื่น มีลักษณะต่างๆ กัน หลายขนาด หลายรูปทรง มีลักษณะเป็นแท่ง รูปทรงเรขาคณิต รวดลาก รูปทรงบรรจุต่างๆ หรือบล็อกที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์เป็นสีต่างๆ กัน บรรจุไว้ในกระบะ หรือกระบอกล้อมรวมถึงบล็อกกลุหรือกระดานรูปเรขาคณิต เป็นต้น

5.2) สื่อประเภทเครื่องเล่นสัมผัส สื่อประเภทนี้อาจทำจากไม้ พลาสติกหรือวัสดุอื่น มีลักษณะต่างๆ กัน เช่น กระดานปักหมุด ลูกบิดสีต่างๆ เครื่องเล่นประเภทที่ถอดและใส่เกลียวได้ กล่องสำหรับหยอดรูปทรง ชุดก้อนตอกหมุด ชุดฝึกติดกระดุม รูปจับ ผูกเชือกหรือลูกคิดราง เป็นต้น

5.3) สื่อประเภทเกมส์การศึกษา เช่น เกมส์จับคู่ เกมส์ภาพตัดต่อ เกมส์ต่อภาพเหมือนเกมส์เรียงลำดับ เกมส์จัดหมวดหมู่ เกมส์หาความสัมพันธ์ระหว่างภาพกับสัญลักษณ์ เกมส์หาภาพที่มีความสัมพันธ์ตามลำดับที่กำหนด เกมส์สังเกตรายละเอียดของภาพ เกมส์หาความสัมพันธ์ระหว่างอุปมาอุปไมย เกมส์พื้นฐานการบวก และเกมส์จับคู่แบบตารางความสัมพันธ์

4) สื่อประเภทฝึกทักษะและการเคลื่อนไหว เช่น ห่วงยาง ลูกบอล ตะกร้าห้วย ห่วงห้วย ถุงทราย อุปกรณ์ประกอบการเล่นอื่นๆ ที่เหมาะสมกับวัย

5) สื่อประเภทหนังสือ เช่น หนังสือประเภทต่างๆ หนังสือภาพ สมุดภาพหนังสือ นิตยสารที่มีภาพประกอบมากๆ หนังสือและคำศัพท์แคตตาล็อกต่างๆ ที่มีภาพดึงดูดความสนใจ หนังสือที่มีรูปแบบพิเศษต่างๆ หนังสือที่เสียงประกอบหรือ หนังสือพลาสติก

6) สื่อประเภทหุ่น เช่น หุ่นชนิดต่างๆ หุ่นสวมหัวและตัว หุ่นถุงเท้าถุงมือหน้า กากต่างๆ ที่คาดศีรษะภาพต่างๆ เช่น สัตว์ ผัก ผลไม้ เป็นต้น

7) สื่อประเภทศิลปะสร้างสรรค์ เช่น สีเทียน กรรไกรปลายมน สีฝุ่น กาวน้ำสี โปสเตอร์ หรือสีน้ำ ดินน้ำมันอย่างดี กระดาษสี หรือเศษวัสดุต่างๆ

8) สื่อประเภทฝึกทักษะพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ เครื่องมือประเภทที่ใช้ในการค้นคว้า เช่น แวนชยาย เครื่องชั่ง แม่เหล็ก เข็มทิศ ฯลฯ สิ่งสะสมต่างๆ ในธรรมชาติ ชุดเล่นทราย ชุดเล่นน้ำ อุปกรณ์ทดสอบการจม การลอยน้ำ และชุดทดลองวิทยาศาสตร์ตามแผนการจัดประสบการณ์

9) สื่อประเภทเพลงและดนตรี เช่น ระฆัง เหล็กสามเหลี่ยม ลูกขัด ฉิ่ง ฉาบกลองขนาดเล็ก และอื่นๆ รวมถึงเทปเพลงเด็ก วิดีโอ ไมโครโฟนที่ไม่ใช่แล้ว

10) สื่อประเภทเล่นบทบาทสมมุติหรือเลียนแบบชีวิตจริง ได้แก่ เครื่องเล่นต่างๆ ที่เป็นของจริงหรือของจำลอง เครื่องเล่นสำหรับเด็กอ่อน เครื่องเรือนจำลอง เครื่องมือประกอบอาชีพ ชุดแต่งกาย เป็นต้น

วันดี เกตบุรม (2545, หน้า 22) ได้กล่าวถึงการเลือกใช้สื่อเพื่อใช้กับเด็กระดับก่อนประถมศึกษาครูต้องรู้จักเลือกให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระของการสอน ต้องให้เหมาะสมกับลักษณะและความสามารถหรือพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กระดับก่อนประถมศึกษา ดังนี้

1) พัฒนาการทางด้านร่างกายกล้ามเนื้อของเด็กยังไม่เจริญเติบโตเต็มที่ การใช้สื่อการเรียนการสอนจึงต้องมีการเลือกให้เหมาะสมกับสภาพของเด็ก คือ ไม่ใช่สื่อที่ทำให้เด็กออกกำลังกายเกินความสามารถหรือไม่ต้องใช้สื่อที่ต้องใช้การทำงานประสานสัมผัสของกล้ามเนื้อหรืออวัยวะของเด็กให้สมบูรณ์แข็งแรงขึ้น

2) พัฒนาการทางด้านอารมณ์จิตใจและสังคมเด็กวัยนี้ ช่วงความสนใจสั้นไม่รู้จักสะกดกัน เปลี่ยนแปลงง่าย สังคมยังแคบครูจึงควรรหาสื่อประเภทประกอบการเล่านิทานสอนใจที่จำทำให้รู้จักควบคุมความประพฤติขณะเกิดอารมณ์ สื่อที่จะช่วยส่งเสริมให้เด็กรู้จักการอยู่ร่วมกันมีสื่อหลายอย่างที่เด็กสามารถเล่นตามลำพัง และเล่นรวมกันได้ทั้งสื่อที่ใช้เล่นในร่มและกลางแจ้ง เช่น ไม้บล็อก โดมิโน กระดานหก เป็นต้น

3) พัฒนาการทางด้านสติปัญญา เด็กวัยนี้มีจินตนาการสูงความคิดหรือเหตุผลอยู่ในขั้นเป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม สื่อที่ใช้จึงควรเป็นรูปชัดเจนสามารถให้เด็กได้ใช้จินตนาการตามประสบการณ์ หรือความคิดของเด็กให้มากที่สุด ส่งเสริมให้เด็กมีจินตนาการในสิ่งที่สังคมยอมรับ ก่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

สรุป ได้ว่าสื่อการเรียนการสอนคือเครื่องมือที่จะช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปได้ด้วยความสะดวก รวดเร็วและช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ สื่อที่เหมาะสมในการสอน เพื่อให้การสอนบรรลุเป้าหมาย และได้ผลดี สื่อต้องเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของเนื้อหาที่จะสอน โดยคำนึงถึงวัยของเด็กและ

สภาพแวดล้อมในท้องถิ่นนั้นดีต่อการเรียนการสอนจึงมีความสำคัญในด้านของการช่วยจัดและเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ช่วยครูสอนเนื้อหาวิชาที่มีความหมายต่อชีวิตของผู้เรียน ช่วยครูแนะนำและกำกับผู้เรียนให้มีปฏิริยาสัมพันธ์ในทางที่พึงปรารถนาโดยใช้สื่อต่างๆ ช่วยผู้เรียนให้สามารถประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ที่แตกต่างกันออกไปตามเนื้อหาวิชา ช่วยครูให้สามารถสอนได้รวดเร็วและถูกต้องมากขึ้น ดังนั้นต้องรู้จักเลือกให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระของการสอน ต้องให้เหมาะสมกับลักษณะและความสามารถหรือพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็ก ระดับก่อนประถมศึกษา

7. ขอบข่ายภารกิจการบริหารจัดการ

การบริหารและการจัดการสถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ ได้วางขอบข่ายภารกิจการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียน แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 33-64) การบริหารด้านงานวิชาการ การบริหารด้านงานงบประมาณ การบริหารด้านงานบุคคล และการบริหารด้านงานทั่วไป

7.1 การบริหารด้านงานวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้วางขอบข่ายของการบริหารด้านงานวิชาการในสถานศึกษาไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 33)

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

1.1 ศึกษาวิเคราะห์ เอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 สาระแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหา และความต้องการของสังคม ชุมชนและท้องถิ่น

1.2 วิเคราะห์ สภาพแวดล้อม และประเมินสถานภาพสถานศึกษา เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายรวมทั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.3 จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่างๆที่กำหนดให้มีในหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยพยายามบูรณาการเนื้อหาสาระทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

1.4 นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และบริหารจัดการ การใช้หลักสูตรให้เหมาะสม

1.5 นิเทศการใช้หลักสูตร

1.6 ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร

1.7 ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรตามความเหมาะสม

2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

2.1 ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการเรียนรู้ ตามสาระแต่ละหน่วยการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.2 ส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรม ให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และการปฏิบัติจริง การส่งเสริมให้รักการอ่าน และใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานความรู้ต่างๆ ให้สมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องกับเนื้อหา สาระกิจกรรม ทั้งนี้โดยจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่าย ผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม

2.3 จัดให้มีการนิเทศการเรียนการสอนแก่ครูในกลุ่มสาระต่างๆ โดยเน้นการนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตรเช่น นิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกันหรือแบบอื่นๆ ตามความเหมาะสม

2.4 ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครู เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

3. การวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน

3.1 กำหนดระเบียบ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลของสถานศึกษา

3.2 ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผล และประเมินผลแต่ละรายวิชา ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา สาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3.3 ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดผล และการประเมินผลการเรียนการสอน โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง จากกระบวนการ การปฏิบัติและผลงาน

3.4 จัดให้มีการเทียบโอนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และผลการเรียนจากสถานศึกษาอื่น สถานประกอบการและอื่นๆ ตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

3.5 พัฒนาเครื่องมือและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

4.1 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย การบริหารจัดการและการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในภาพรวมของสถานศึกษา

4.2 ส่งเสริมให้ครูศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ให้แต่ละกลุ่มการเรียนรู้ประสานความร่วมมือในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ตลอดจนการเผยแพร่ผลงานการวิจัยหรือพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และงานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัวยุติธรรม หน่วยงานและสถาบันอื่น

5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

5.1 ศึกษาวิเคราะห์ความจำเป็นในการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อจัดการเรียนการสอน และการบริหารงานวิชาการ

5.2 ส่งเสริมให้ครูผลิต พัฒนาสื่อ และนวัตกรรมการเรียนการสอน

5.3 จัดหาสื่อและเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนางานด้านวิชาการ

5.4 ประสานความร่วมมือในการผลิต จัดหา พัฒนาและใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อจัดการเรียนการสอน และการพัฒนางานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัวยุติธรรม หน่วยงานและสถาบันอื่น

5.5 การประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

6. การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

6.1 สำรวจแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษา และเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียงจัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้แก่ครู สถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัวยุติธรรม หน่วยงาน และสถาบันอื่น ที่จัดการศึกษาในบริเวณใกล้เคียง

6.2 จัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้ และประสานความร่วมมือสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัวยุติธรรม หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในการจัดตั้ง ส่งเสริม พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกัน

6.3 ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น

7. การนิเทศการศึกษา

7.1 จัดระบบการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา

7.2 ดำเนินการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนในรูปแบบที่หลากหลายและเหมาะสมกับสถานศึกษา

7.3 ประเมินผลการจัดระบบ และกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา

7.4 ติดตาม ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพัฒนาระบบ และกระบวนการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนของสถานศึกษาการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ และประสบการณ์ การจัดระบบนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่น หรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา

8. การแนะแนวการศึกษา

8.1 จัดระบบการแนะแนวทางวิชาการและวิชาชีพภายในสถานศึกษา โดยเชื่อมโยงกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และกระบวนการการเรียนการสอน

8.2 ดำเนินแนะแนวการศึกษา โดยความร่วมมือของครูทุกคนในสถานศึกษา

8.3 ติดตามและประเมินผลการจัดระบบและกระบวนการแนะแนวการศึกษาในสถานศึกษา

8.4 ประสานความร่วมมือ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์ด้านการแนะแนวการศึกษา กับสถานศึกษา หรือเครือข่ายการแนะแนวภายในเขตพื้นที่การศึกษา

9. การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

9.1 จัดระบบโครงสร้างองค์กร ให้รับรองการจัดระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

9.2 กำหนดเกณฑ์การประเมิน เป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัดของกระทรวง เป้าหมายความสำเร็จของเขตพื้นที่การศึกษา หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

9.3 วางแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษาดำเนินการพัฒนาตามแผนและติดตาม ตรวจสอบและประเมินคุณภาพภายในเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาและหน่วยงานอื่นในการปรับปรุงและพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

9.4 ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษาประสานงานกับสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษาและประเมินคุณภาพการศึกษาในการประเมินสถานศึกษาเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

10. การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน

10.1 การศึกษา สำรวจความต้องการ สนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชน

10.2 จัดให้ความรู้เสริมสร้างความคิดและเทคนิคทักษะทางวิชาการ เพื่อการพัฒนาทักษะวิชาชีพ และคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ท้องถิ่นการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวิชาการของสถานศึกษา และที่จัด โดยบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

10.3 ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น

11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น

11.1 ประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาของรัฐ เอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา ทั้งบริเวณใกล้เคียงภายในเขตพื้นที่การศึกษา ต่างเขตพื้นที่การศึกษา

11.2 สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับองค์กรต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

12. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

12.1 สำรวจและศึกษาข้อมูลการจัดการศึกษา รวมทั้งความต้องการในการได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

12.2 ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาวิชาการและการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

12.3 จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

สรุป ได้ว่าการบริหารงานด้านวิชาการ หมายถึง ขอบข่ายของงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในสถานศึกษาให้กับผู้เรียนทางด้าน การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา, การพัฒนากระบวนการเรียนรู้, การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน, การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา, การพัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา, การพัฒนาแหล่งเรียนรู้, การนิเทศ

การศึกษา, การแนะแนวการศึกษา, การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา, การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน, การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น, งานบริหารงานวิชาการ จึงกล่าวได้ว่า การบริหารงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากการบริหารงานวิชาการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษา โดยเฉพาะเกี่ยวกับกิจกรรมที่พัฒนาการเรียนการสอน เพื่อใช้พัฒนาผู้เรียนและเป็นเครื่องชี้วัดที่สำคัญถึงความสำเร็จ และความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารจึงควรมุ่งเน้นการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ให้ทันสมัยได้มาตรฐาน รวมทั้งใช้เทคโนโลยีต่างๆ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่ทันสมัยและสามารถเกิดความคิดในการพัฒนาความรู้ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและช่วยส่งเสริมการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างมีคุณภาพและเป็นบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตและการทำงานร่วมกับสังคมอย่างยั่งยืน

7.2 การบริหารดำเนินงานงบประมาณ

กระทรวงศึกษาธิการได้วางขอบข่ายของการบริหารดำเนินงานงบประมาณ ในสถานศึกษาไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 39)

1. การจัดทำและเสนอของบประมาณ

- 1.1 การวิเคราะห์และพัฒนานโยบายทางการศึกษา
- 1.2 การจัดทำแผนกลยุทธ์หรือแผนพัฒนาการศึกษา
- 1.3 การวิเคราะห์ความเหมาะสมการเสนอของบประมาณ

2. การจัดสรรงบประมาณ

- 2.1 การจัดสรรงบประมาณในสถานศึกษา
- 2.2 การเบิกจ่ายและการอนุมัติงบประมาณ
- 2.3 การโอนเงินงบประมาณ

3. การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการ

ดำเนินงาน

- 3.1 การตรวจสอบติดตามการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
- 3.2 การประเมินผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน

4. การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

- 4.1 การจัดทรัพยากร
- 4.2 การระดมทรัพยากร
- 4.3 การจัดหารายได้และผลประโยชน์

- 4.4 กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา
- 4.5 กองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษา
- 5. การบริหารการเงิน
  - 5.1 การเบิกเงินจากคลัง
  - 5.2. การรับเงิน
  - 5.3 การเก็บรักษาเงิน
  - 5.4 การจ่ายเงิน
  - 5.5 การนำเงินส่ง
- 6. การบริหารบัญชี
  - 6.1 การจัดทำบัญชีการเงิน
  - 6.2 การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน
  - 6.3 การจัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน และรายงาน
- 7. การบริหารพัสดุและสินทรัพย์
  - 7.1 การจัดทำระบบฐานข้อมูลสินทรัพย์ของสถานศึกษา
  - 7.2 การจัดหาพัสดุ
  - 7.3 การกำหนดแบบรูปร่างหรือคุณลักษณะเฉพาะและจัดซื้อจัดจ้าง
  - 7.4 การควบคุมดูแล บำรุงรักษา และจำหน่ายพัสดุ

สรุป ได้ว่าการบริหารดำเนินงานงบประมาณ หมายถึง ขอบข่ายของงานที่เกี่ยวกับ การจัดทำและเสนอของบประมาณ, การจัดสรรงบประมาณ, การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการ ใช้เงินและผลการดำเนินงาน, การระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา, การบริหารการเงิน, การบริหารบัญชี, การบริหารพัสดุและสินทรัพย์ จึงกล่าวได้ว่า การบริหารดำเนินงานงบประมาณมีหน้าที่ที่เกี่ยวเนื่องกับการบริหารงานด้านการเงิน โดยใช้งบประมาณเป็นเครื่องมือในการควบคุมการดำเนินงานของสถานศึกษาและผลการดำเนินงานรวมถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ทั้งนี้อาจหมายถึงการจัดการแหล่งรายได้มาใช้บริหารจัดการในสถานศึกษา ซึ่งจะต้องนำมาวัดความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

7.3 การบริหารด้านงานบุคคล

กระทรวงศึกษาธิการ ได้วางขอบข่ายการบริหารด้านงานบุคคล ในสถานศึกษาไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 51)

1. การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง

- 1.1 การวิเคราะห์และวางแผนอัตรากำลังคน
- 1.2 การกำหนดตำแหน่ง
- 1.3 การขอลื่อนตำแหน่งบุคลากรทางการศึกษาและวิทยฐานะข้าราชการครู

2. การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง

2.1 ดำเนินการสรรหาเพื่อบรรจุบุคคลเข้ารับราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษากรณีได้รับมอบหมายจาก อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา

- 2.2 การจ้างลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราว
- 2.3 การแต่งตั้ง ย้าย โอนข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 2.4 การบรรจุกลับเข้ารับราชการ
- 2.5 การรักษาราชการแทนและรักษาการในตำแหน่ง

3. การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ

- 3.1 การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 3.2 การเลื่อนขั้นเงินเดือนข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 3.3 การเพิ่มค่าจ้างลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราว
- 3.4 การดำเนินการเกี่ยวกับบัญชีถือจ่ายเงินเดือน
- 3.5 เงินวิทยฐานะและค่าตอบแทนอื่น
- 3.6 งานทะเบียนประวัติ
- 3.7 งานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
- 3.8 การขอมีบัตรประจำตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- 3.9 งานขอหนังสือรับรอง งานขออนุญาตให้ข้าราชการไปต่างประเทศ งานขออนุญาตลาอุปสมบท งานขอพระราชทานเพลิงศพ การลาศึกษาต่อ ยกย่องเชิดชูเกียรติและให้ได้รับเงินวิทยพัฒนา และการจัดสวัสดิการ การดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบ หลักเกณฑ์และวิธีการที่เกี่ยวข้อง

4. วินัยและการรักษาวินัย

- 4.1 กรณีความผิดวินัยไม่ร้ายแรง
- 4.2 กรณีความผิดร้ายแรง
- 4.3 การอุทธรณ์
- 4.4 การร้องทุกข์
- 4.5 การเสริมสร้างและการป้องกันการกระทำผิดวินัย

5. งานออกจากราชการ

5.1 การลาออกจากราชการ

5.2 การให้ออกจากราชการ กรณีไม่พันทดลองปฏิบัติหน้าที่ราชการ

5.3 การออกจากราชการกรณีขาดคุณสมบัติทั่วไป

5.4 การให้ออกจากราชการไว้ก่อน

5.5 การให้ออกจากราชการเพราะเหตุรับราชการนานหรือเหตุทดแทน

5.6 กรณีมีมลทินมัวหมอง

5.7 กรณีได้รับโทษจำคุก โดยคำสั่งของศาล หรือรับโทษจำคุกโดย

คำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ

สรุป ได้ว่าการบริหารด้านงานบุคคล หมายถึง ขอบข่ายของงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในสถานศึกษาให้กับผู้เรียนทางด้านการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง, การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง, การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน, การกำหนดระเบียบวินัยและการรักษาวินัยและการให้ออกจากงาน จึงกล่าวได้ว่า การบริหารด้านงานบุคคล เป็นงานบริหารเกี่ยวกับการจัดการบุคลากรในสถานศึกษา ดังนั้นจึงต้องให้ความสำคัญตั้งแต่การสรรหาบุคลากรที่ดีมีความสามารถและให้ตรงกับความต้องการของงาน โดยรวมถึงการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถอย่างสม่ำเสมอ มุ่งเน้นให้เกิดความรัก และความผูกพันต่อสถานศึกษา โดยทำงานร่วมกันและอยู่ภายใต้ระเบียบวินัยที่ถูกต้องเหมาะสมมีความชัดเจน และมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมมือกันในการพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ความสามารถ

7.4 การบริหารด้านงานทั่วไป

กระทรวงศึกษาธิการ ได้วางข่ายและภารกิจของการบริหารด้านงานทั่วไป ไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 64)

1. การดำเนินงานธุรการ
2. งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
4. การประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
5. การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
6. งานเทคโนโลยีสารสนเทศ
7. การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป
8. การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
9. การจัดทำสำมะโนผู้เรียน

10. การรับนักเรียน
11. การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย
12. การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
13. การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน
14. การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
15. การส่งเสริมและสนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา
16. การประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น
17. การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน
18. งานบริการสาธารณะ
19. งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

สรุป ได้ว่าการบริหารด้านงานทั่วไป หมายถึง ขอบข่ายของงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในสถานศึกษาให้กับผู้เรียนทางด้าน การดำเนินงานธุรการ,งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ, การประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา, การจัดระบบบริหารและพัฒนาองค์กร, งานเทคโนโลยีสารสนเทศ, การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป, การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม,การจัดทำสำมะโนผู้เรียน,การรับนักเรียน, การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย, การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา, การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน, การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา, การส่งเสริมและสนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา, การประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น, การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน, งานบริการสาธารณะ, งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่นๆ จึงกล่าวได้ว่า การบริหารงานทั่วไปเป็นงานที่ช่วยส่งเสริมและประสานงานอื่นๆ ในสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ดังนั้นการบริหารงานทั่วไปจะเชื่อมโยงเกี่ยวกับงานทุกๆฝ่ายที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษา การบริหารงานทั่วไปยังเกี่ยวข้องถึงการประสานงานร่วมมือกับชุมชนเพื่อพัฒนาท้องถิ่น และระดมทรัพยากรในท้องถิ่นมาช่วยสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการศึกษา

8. ความเป็นมาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

การศึกษาปฐมวัยเริ่มต้นเมื่อปลายศตวรรษที่ 18 ทั้งในสหรัฐอเมริกาและยุโรปต่างมีการพัฒนา โรงเรียนสำหรับเด็กขึ้นอย่างหลากหลาย โอเบอร์ลิน (Frederick Oberlin) ตั้งโรงเรียน

เด็กเล็กขึ้นในประเทศฝรั่งเศส เมื่อ ค.ศ. 1770 โดยดำเนินการ สอนภาษา หัดฝึกฝีมือ ออกกำลังกาย และการเล่น โอเวน (Robert Owen) เปิดโรงเรียนสำหรับเด็กเล็ก ((Infant school) ขึ้นที่ สหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1820 ด้วยความเชื่อที่ว่าวัยเด็กเป็นวัยแห่งการเรียนรู้และ พัฒนาบุคลิกภาพ ต่อมาปี ค.ศ. 1837 เฟรเดอริช (Friedrich Froebel) ตั้งโรงเรียนอนุบาลขึ้นในประเทศเยอรมัน จากจุด นี้เอง เฟรเดอริชนับเป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์ที่ยาวที่สุดและยิ่งใหญ่ที่สุดของการศึกษาปฐมวัย (Spodek ใน Spodek and Saracho, 1995, หน้า 3-5) การศึกษาสำหรับเด็กเล็กในระยะแรกยังคง มุ่งเน้นเด็กอายุ 3 ขวบขึ้นไป ด้วยเห็นว่าเป็นวัยที่พร้อมต่อการเรียน แต่ด้วยแรงผลักดันจากสังคม ประมาณ ปี ค.ศ. 1950 ประเทศสหรัฐอเมริกามีปัญหาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวแม่บ้าน ต้องประกอบอาชีพ สภาวะทางสังคมเปลี่ยนไป มีผลทำให้การจัดการศึกษาอนุบาลต้องขยาย ขอบเขตจาก 3-6 ขวบ เป็นให้การดูแลและการศึกษาแก่เด็กตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 8 ปี เรียกว่า การศึกษาปฐมวัยด้วยเหตุผลทางประวัติศาสตร์ การเมือง อุดมคติ และความจำเป็นของเหตุการณ์ จึงทำให้คำที่ใช้เกี่ยวกับการศึกษาเด็กเปลี่ยนไป ชาดิตะวันตกหันมาใช้คำว่า “การศึกษาปฐมวัย (early childhood education) โดยให้หมายถึง การบริการ การดูแลและการให้การศึกษาแก่เด็กจาก แรกเกิดถึงอายุ 8 ปี โดยจัดเป็นระบบเดียวกัน เรียกว่า Educare ทำให้การศึกษาเด็กเดิมขยายขอบเขต ของการศึกษา ให้ครอบคลุมตั้งแต่การดูแลเด็กทารก การดูแลเด็กเล็ก และโรงเรียนอนุบาล (Woodill in Woodill et. al., 1992, หน้า 14-15) การเปลี่ยนแปลงการศึกษาอนุบาลไปสู่การศึกษาปฐมวัยของ ประเทศไทยนั้นปรากฏในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (2535-2539) ที่นโยบายการศึกษา มุ่งถึง “(1) จัดการศึกษาและส่งเสริมการอบรมเลี้ยงดูที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการของเด็กตาม สภาวะความต้องการพื้นฐานตามวัย ตั้งแต่ปฏิสนธิและการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และ (2) ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยทุกคนได้รับการบริการเพื่อเตรียมความพร้อม อย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียน ระดับประถมศึกษา” จากแผนพัฒนาการศึกษาพุทธศักราช 2535 นี้ นับเป็นจุดเริ่มต้นของการจัด การศึกษาปฐมวัยของประเทศในขณะที่การจัดเตรียมครูปฐมวัยในระดับปริญญาโท เริ่มต้นเป็นครั้ง แรกที่คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในปี พ.ศ. 2527 (กรณี กุรุรัตน์, 2540, หน้า 51) การจัดการศึกษาปฐมวัยได้รับการพัฒนาขึ้นมาจากรวมกันของแรงผลักดันของสังคม และความ ต้องการของสังคม ทำให้เกิดการจัด โครงการการบริการต่างๆ กัน ทั้งเพื่อการดูแลและการศึกษา ซึ่ง ในการพัฒนาการศึกษาปฐมวัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อ (Essa, 1996, pp. 19-20) 1)บริการให้การดูแลและ เลี้ยงดูเด็กให้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการ 2)ให้การศึกษาเพื่อส่งเสริมการปรับตัวเข้ากับ สังคม ทักษะทางปัญญา และพัฒนาการในทุกด้าน 3) จัดเป็นบริการเพื่อการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เด็กยากจน ให้ได้รับการศึกษา การดูแลสุขภาพ การดูแลฟัน โภชนาการและการศึกษาสำหรับ

ผู้ปกครอง ดังนั้นเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทจึงมีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อให้ครอบคลุมทุกพื้นที่เพื่อแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองในการประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว

สรุป ได้ว่าการศึกษาปฐมวัยเริ่มต้นเมื่อปลายศตวรรษที่ 18 ในสหรัฐอเมริกาและยุโรปต่างมีการพัฒนา โรงเรียนสำหรับเด็กขึ้นอย่างหลากหลาย โอเบอร์ลิน (Frederick Oberlin) ตั้งโรงเรียนเด็กเล็กขึ้นในประเทศฝรั่งเศส เมื่อ ค.ศ. 1770 โอเวน (Robert Owen) เปิดโรงเรียนสำหรับเด็กเล็ก (Infant school) ขึ้นที่สหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1820 ด้วยความเชื่อที่ว่าวัยเด็กเป็นวัยแห่งการเรียนรู้และพัฒนาบุคลิกภาพ ต่อมาปี ค.ศ. 1837 เฟร็อบเอล (Friedrich Froebel) ตั้งโรงเรียนอนุบาลขึ้นในประเทศเยอรมันด้วยแรงผลักดันจากสังคม ประมาณ ปี ค.ศ.1950 ประเทศสหรัฐอเมริกามีปัญหาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวแม่บ้านต้องประกอบอาชีพ สถานะทางสังคมเปลี่ยนไป มีผลทำให้การจัดการศึกษาอนุบาลต้องขยายขอบเขตจาก 3-6 ขวบ เป็นให้การดูแลและการศึกษาแก่เด็กตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 8 ปี) การเปลี่ยนแปลงการศึกษาอนุบาลไปสู่การศึกษาปฐมวัยของประเทศไทยนั้นปรากฏในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (2535-2539) ที่นโยบายการศึกษามุ่งถึง “(1) จัดการศึกษาและส่งเสริมการอบรมเลี้ยงดูที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการของเด็กตามสภาวะความต้องการพื้นฐานตามวัย ตั้งแต่ปฏิสนธิและการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และ (2) ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยทุกคนได้รับการบริการเพื่อเตรียมความพร้อม อย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา” จากแผนพัฒนาการศึกษาพุทธศักราช 2535 นี้ นับเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการศึกษาปฐมวัยของประเทศไทยในขณะที่มีการจัดเตรียมครูปฐมวัยในระดับปริญญาโท เริ่มต้นเป็นครั้งแรกที่คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในปี พ.ศ. 2527

การจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

เนื่องจากสมัยก่อนเป็นสมัยที่ชาวบ้านต้องออกไปทำการเกษตรหรือทำไร่นาไม่มีใครดูแลลูกหลานของตนเองจึงได้มีการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านสร้างเป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้นโดยมีการเก็บค่าใช้จ่ายเพียงเล็กน้อยเพื่อนำมาพัฒนาศูนย์เด็กเล็กเนื่องจากศูนย์เด็กเล็กยังขาดการดูแลในเรื่องของสุขลักษณะต่างๆ สาธารณะสุขจึงมาเป็นผู้กับดูแลและให้ข้อเสนอแนะศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและเป็นผู้จัดการดูแลศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2500 – 2521 ทางกรมพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทยได้เป็นผู้รับช่วงงานการบริหารงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและให้คำแนะนำต่างๆในการดูแลศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กในชุมชนในช่วงประมาณ พ.ศ. 2545 ได้มีการถ่ายโอนการรับผิดชอบงานด้านบริหารงานต่างๆ ให้ทางกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินงานและให้การสนับสนุนในส่วนทางด้านการศึกษาในปัจจุบัน

สรุป ได้ว่าการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ขึ้นเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของชาวบ้านที่ต้องออกไปรับจ้าง ทำการเกษตร หรือทำไร่นาไม่มีใครดูแลลูกหลานของตนเองดังนั้นจึงมีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้น

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

1. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81 บัญญัติไว้ว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอบรม และสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541, หน้า 25) ซึ่งได้นำไปสู่ การตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีผลบังคับเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2542 ในมาตรา 9 ได้ตราไว้ว่า การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักการมีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติมีการกระจายอำนาจไปสู่ เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาและจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษามีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครูคณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาและการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆมาใช้ในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 6-7)

จากกฎหมายสองฉบับนี้ การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของประเทศเป็นอย่างยิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธและละเลยได้ ดังนั้นการค้นคว้าวิจัยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจึงเป็นเรื่องจำเป็นและจากแนวความคิด ทฤษฎี ข้อค้นพบของนักการศึกษา นักวิชาการ ที่เป็นแนวคิดพื้นฐานในการศึกษาค้นคว้าดังต่อไปนี้

ระบบการศึกษาหรือกระบวนการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากโครงสร้างทางสังคมได้ การศึกษามีความเชื่อมสัมพันธ์กับสังคม ทั้งในประเด็นการสร้างคนที่มีสติปัญญา รู้จักคิด รู้จักใช้วิจารณญาณ สร้างความเป็นพลเมืองดีเป็นความจริงที่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการศึกษเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคม แต่ละระบบสังคมประกอบไปด้วยโครงสร้างอำนาจค่านิยมเป็นตัวกำหนดโครงสร้าง แนวทางและแบบแผนการจัดการศึกษาตลอดจนหลักสูตรและระบบการเรียนการสอนการจัดการศึกษาในช่วงที่ผ่านมาได้รับผลกระทบมาจากเทคโนโลยีและสารสนเทศของโลกไร้พรมแดน ซึ่งเป็นผลมาจากการเผยแพร่แนวคิดวิทยาศาสตร์ เมื่อสี่ร้อยปีที่ผ่านมามีทำให้เกิดความคิดเป็นไปในทางเศรษฐกิจการเมือง สังคม วัฒนธรรมและการศึกษาของไทย จนทำให้เกิดการมองข้ามวัฒนธรรมพื้นบ้านและศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนเองซึ่งบัดนี้ถึงเวลาที่จะต้องตรวจสอบเพื่อแสวงหาทางเลือกอย่างจริงจัง เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สร้างสรรค์ต่อสิ่งมีชีวิตในยุคต่อไป (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, 2542, หน้า 33)

ในระบบการจัดการศึกษาแบบดั้งเดิมที่การศึกษาทำหน้าที่สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนนั้น อู๋ทีย คุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540, หน้า 25-31) ได้ศึกษาและสรุปได้ว่าการศึกษาในชุมชนเกิดขึ้นในลักษณะและกระบวนการที่เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิตของชุมชน โดยพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ความสามารถพื้นฐานในการดำรงชีวิตและเลี้ยงชีพ รู้จักใช้และคิดค้นเทคโนโลยีฝึกให้ทักษะในการจัดการ ในการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชนรวมทั้งพัฒนาสติปัญญาของบุคคลในด้านการคิดการจำจินตนาการ และการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ ให้มีสำนึกทางจริยธรรมเข้าใจคุณค่าของชีวิตธรรมชาติ และสติปัญญา ซึ่งความรู้ความสามารถและคุณธรรมของปัจเจกบุคคลที่ได้รับการพัฒนาทรัพยากรของชุมชน ทำให้ชุมชนมีสมาชิกที่มีคุณภาพ ประกอบกับโครงสร้างทางสังคมแบบแนวราบของชุมชน และความสัมพันธ์เชิงสังคมรวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนทำให้คนในชุมชนมีโอกาสแลกเปลี่ยนการเรียนรู้กันอย่างกว้างขวาง เป็นการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ทักษะที่จะก่อให้เกิดการสั่งสมและพัฒนาเป็นองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาของชุมชน นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิตหรือการศึกษาแบบนี้ยังมีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาการของบุคคลและชุมชนในทุกด้าน เพราะมีลักษณะบูรณาการหรือเป็นองค์รวมทำหน้าที่เชื่อมบุคคลชุมชนให้สอดคล้องกับธรรมชาติ และเชื่อมโยงกิจกรรมในชุมชน เทคโนโลยีนิเวศวิทยา พิธีกรรม ประเพณี ค่านิยมทำให้ชุมชนเกิดความเป็นปึกแผ่น ทั้งยังเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมหรือการขัดเกลาทางสังคม (Transmission of Culture / Socialization Function) ของชุมชนเพื่อสร้างสมาชิกใหม่ในชุมชนให้มีความสามารถมีสติปัญญาในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพให้มีความสอดคล้องกับค่านิยมและเงื่อนไขของสภาพแวดล้อม และทรัพยากรของชุมชนเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชนให้ต่อเนื่องทั้งการศึกษายังทำหน้าที่จัดสรรตำแหน่งและ

หน้าที่ให้แก่สมาชิกในชุมชน โดยอาศัยความรู้ของบุคคลเป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัย ซึ่งระบบการศึกษาแบบดั้งเดิมชุมชนจะเป็นผู้ตัดสินให้ความเป็นธรรมและกำหนดนิยามของผู้มีการศึกษาตามสภาพความต้องการ และความจำเป็นของชุมชน

การจัดการศึกษาของไทยในอดีตเป็นภาระหน้าที่ของชุมชน หน่วยย่อยในชุมชน เช่น ครอบครัว วัด และสำนักเรียนต่างๆ มีหน้าที่ให้การศึกษาแก่ลูกหลานและสมาชิกของชุมชนทั้งด้านวิชา หนังสือ และอาชีพ พ่อ แม่ คนเฒ่า คนแก่ และช่างฝีมือเป็นครูถ่ายทอดวิชาความรู้แก่เด็ก การจัดการศึกษาในลักษณะนี้จึงมีรูปแบบหลากหลายและสอดคล้องกับพื้นฐานหรือวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน ความหลากหลายรูปแบบการจัดการศึกษาที่เคยมีอยู่ในชุมชนได้สูญหายไปโดยรัฐได้ควบคุมการศึกษาและนำเอาระบบการศึกษาของประเทศทางตะวันตกมาใช้แทนการศึกษาที่เคยมีมาแต่เดิม ระบบการศึกษาแบบใหม่นี้มีลักษณะเป็นแบบแผนเดียวกันทั่วประเทศจึงขาดความหลากหลายและยืดหยุ่น อีกทั้งบทบาทนี้กลับเป็นของรัฐบาลที่ส่วนกลาง โรงเรียนและครูที่กระจายอยู่ทั่วประเทศต่างอยู่ในฐานะตัวแทนรัฐบาลและเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาให้แก่คนในชุมชนชุมชนได้ถูกละเลยและมิได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการ และวิถีชีวิตของชุมชน หลักการจัดการศึกษาแบบนี้ได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบันคนส่วนใหญ่เข้าใจว่าการศึกษาคือการไปโรงเรียน ผลจากการจัดการศึกษาตามรูปแบบและแนวคิดดังกล่าวข้างต้นได้ก่อให้เกิดผลที่ไม่ถึงปรารถนาหลายประการต่อผู้คนและชุมชน ซึ่งเป็นหัวข้อวิพากษ์วิจารณ์อยู่ในขณะนี้ นอกจากนั้นรูปแบบการศึกษาที่เป็นอยู่นี้ก็ยังไม่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นยุคโลกาภิวัตน์หรือโลกไร้พรมแดนอย่างในปัจจุบันเหล่านี้เป็นปฐมบทของการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการศึกษาในช่วงสิบปีที่ผ่านมาได้มีการเรียกร้องจากนักวิชาการ ผู้นำชุมชน และบุคคลจากหลายวงการให้รัฐบาลและผู้เกี่ยวข้องหาแนวทางจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนได้รู้พื้นบทบาทในการจัดการศึกษาของตนและเชื่อมประสานเข้ากับกระบวนการในโรงเรียน การจัดการศึกษาวิธี นี้จะนำไปสู่การเรียนรู้อยู่บนพื้นฐานของชุมชนและก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539, หน้า ข-ค)

โรงเรียนกับการศึกษาในชุมชน ระบบการศึกษาดั้งเดิม ครอบครัว วัดและชุมชนเป็นแหล่งความรู้ที่หลากหลายปัจจุบันนี้โรงเรียนเป็นแหล่งความรู้เพียงแหล่งเดียวที่รัฐมอบให้จัดการศึกษาโดยความชอบธรรม ซึ่งส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนความสามารถและทักษะที่ผู้เรียนได้รับไม่สอดคล้องกับความรู้เดิมในชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชนถูกทอดทิ้งเนื้อหาสาระการเรียนรู้ถูกกำหนดโดยรัฐ การศึกษากลายเป็นการศึกษาแบบแยกส่วนมุ่งพัฒนาความสามารถทักษะด้านอาชีพเฉพาะอย่างทำให้ระบบการศึกษาในโรงเรียนมีบทบาทจำกัดไม่ช่วยในการพัฒนาชุมชนอย่าง

กว้างขวาง บทบาทของโรงเรียนทำหน้าที่เป็นเพียงเครื่องมือจัดการของสังคมที่ตอบสนองต่อการเรียนรู้ ทักษะคิด และวิถีชีวิตนอกชุมชน การจัดการศึกษาในลักษณะนี้ได้ทำลายแหล่งการเรียนรู้ให้ลดน้อยลง โรงเรียนจะต้องปรับบทบาทของตนเองให้สอดคล้องกับชุมชนเงื่อนไขที่สำคัญคือ โรงเรียนและชุมชนรวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องปรับเปลี่ยนและปรับวิสัยทัศน์ในการทำงานร่วมกันทั้งชุมชน และโรงเรียนต้องมีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาตรงกัน การมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนมีโครงสร้างความสัมพันธ์ของการจัดการศึกษาแบบแนวราบผู้บริหารโรงเรียนต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนและครูมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจ การทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะทำให้ชุมชนและโรงเรียนมีส่วนร่วมในการกำจัดอุปสรรคในการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้ลดน้อยลง โรงเรียนจะเห็นความสำคัญของชุมชนและร่วมมือกับชุมชนมากขึ้น (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, 2542, หน้า 36)

สรุป แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81 บัญญัติไว้ว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ในมาตรา 9 ได้ตราไว้ว่า การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักการมีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติมีภาระกระจายอำนาจไปสู่ เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาและจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษามีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาและการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆมาใช้ในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนและครูมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจ การทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะทำให้ชุมชนและโรงเรียนมีส่วนร่วมในการกำจัดอุปสรรคในการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้ลดน้อยลง โรงเรียนจะเห็นความสำคัญของชุมชนและร่วมมือกับชุมชนมากขึ้น

2. ความหมายของการมีส่วนร่วม

จากการที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนพบว่า มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

เออร์วิน (Ervin, 1976, หน้า 138) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมว่า คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วม ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความชำนาญของประชาชนแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การใช้วิทยาการที่เหมาะสมให้การสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กร เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff, 1977, หน้า 7-9) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจควบคู่กับเรื่องของผลประโยชน์ และการประเมินผลในกิจกรรมของประชาชน

ยาดาฟ (Yadav, 1980, หน้า 87) ได้ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การร่วมมือของประชาชนด้วยความตั้งใจและสมัครใจ โดยไม่ถูกบังคับซึ่งกระบวนการความร่วมมือของประชาชนนั้นต้องมีความรู้สึกต่อไปนี้

- 1) การเข้าร่วมในการตัดสินใจตกลงใจ
- 2) การเข้าร่วมในการดำเนินการของแผนและโครงการพัฒนา
- 3) การเข้าร่วมในการติดตามประเมินผลโครงการและแผนงานของการพัฒนา
- 4) การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา

โอคเลย์ (Oakley, 1991, หน้า 8-9) เห็นว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ 3 ลักษณะต่อไปนี้ คือ 1) เป็นการให้การช่วยเหลือ 2) เป็นการให้อำนาจและ 3) เป็นงานขององค์กร โดยย้ำความสำคัญของการให้อำนาจว่าหมายถึง การมีส่วนร่วมการให้อำนาจเป็นการเพิ่มหรือพัฒนาทักษะ จิตความสามารถในการบริหาร การมีส่วนร่วมจึงมีความสัมพันธ์กับการให้อำนาจองค์กร เป็นปัจจัยพื้นฐานของการให้อำนาจ และมักจะเป็นรากฐานสำคัญของการให้ความช่วยเหลือด้วย ดังนั้นการช่วยเหลือการให้อำนาจและงานขององค์กร จึงมีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

กูस्ताโว (Gustavo, 1992, หน้า 4) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าไปมีหน้าที่หรือมีส่วนร่วมรับผิดชอบในบางสิ่งบางอย่างแต่ต่อมาความหมายของการมีส่วนร่วมนี้เชื่อมโยงไปสู่กระบวนการในการเข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบของแต่ละบุคคลหรือกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงในภาพรวม

สรุป การมีส่วนร่วมหมายถึง การเกี่ยวข้องด้านจิตใจ และอารมณ์เปิดโอกาสให้ประชาชนได้คิดริเริ่มตัดสินใจ ปฏิบัติ รับผิดชอบ แก้ปัญหา การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการพัฒนาความสามารถควบคุมทรัพยากร การร่วมกิจกรรมตามหลักประชาธิปไตยตลอดจนการให้อำนาจการเข้าไปมีหน้าที่รับผิดชอบ

3. ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วม ได้มีการจำแนกลักษณะหรือประเภทของการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน ซึ่งสืบเนื่องมาจากนักวิชาการทั้งหลายใช้เกณฑ์ในการแบ่งที่แตกต่างกัน เช่นแนวคิดของ เสริมศักดิ์ วิศาลภรณ์ (2537, หน้า 19) ได้ศึกษาวิเคราะห์พระราชบัญญัติ และระเบียบของสถาบันการศึกษาต่างๆ ในส่วนที่ให้เอกชนมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาที่ภาครัฐจัดดำเนินการปรากฏว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษามีอยู่ในลักษณะเดียวคือในรูปของ “คณะกรรมการ” การเข้าร่วมในคณะกรรมการก็จะอยู่ในลักษณะของผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิมีความหมายรวมถึงข้าราชการและหน่วยงานอื่นๆ ข้าราชการที่เกษียณแล้วหรือประชาชนทั่วไป

กาญจนา แก้วเทพ (2538, หน้า 129) ได้วิเคราะห์ลักษณะการมีส่วนร่วมแบบความสัมพันธ์ระหว่างนักพัฒนา และประชาชน ในการทำงานร่วมกันตามแนววัฒนธรรมว่าความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันของพัฒนากับประชาชนต้องมีลักษณะเฉพาะตัว คือมีความสัมพันธ์แบบ partnership อันมีองค์ประกอบย่อย 3 ลักษณะ คือ เป็นลักษณะที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน และกัน รับผิดชอบร่วมกัน เพราะฉะนั้นผลการพัฒนาออกมาไม่ดีก็ต้องรับผิดชอบร่วมกันทั้งสองฝ่าย ลักษณะที่สองเป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันเสมอภาคกัน และลักษณะสุดท้ายเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ที่มีประโยชน์ร่วมกัน ผลประโยชน์ไม่ขัดแย้งกัน หากแต่สนับสนุนซึ่งกันและกันในรูปธรรมที่เป็นจริงความสัมพันธ์ระหว่างนักพัฒนากับประชาชนจะเป็นรูปแบบที่เปลี่ยนไปตามสถานการณ์เรียกว่าเป็นความสัมพันธ์พลวัต (dynamic relationship) ในบางสถานการณ์ จะมีความสัมพันธ์แบบเพื่อนที่เสมอกัน บางสถานการณ์ก็จะเป็นเหมือนพี่น้องกัน

อุทัย บุญประเสริฐ (2542, หน้า 1-4) ได้วิเคราะห์ถึงลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน คือ ในการปฏิรูประบบบริหารการศึกษา ในประเทศไทยปัจจุบันนั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง การดำเนินงานตามนัยดังกล่าวจะเป็นการกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาจากส่วนกลางไปยังสถานศึกษาไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและ

ชุมชน โดยมีมุ่งหวังให้เป็นการเพิ่มประสิทธิผล และประสิทธิภาพ การบริหารจัดการสถานศึกษา ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการบริหาร โรงเรียนให้สอดคล้องและเป็นไปตามความต้องการของผู้เรียนตอบสนองความต้องการของผู้ปกครองและชุมชนมากที่สุด

สรุป จากการศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมดังกล่าวจะเห็นว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่างๆ ในการร่วมจัดการศึกษาที่เสมอภาคและเท่าเทียมกันคือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันและการกำหนดการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตนเอง

4. วิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน

ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ได้กล่าวถึงสังคมชุมชนองค์กรต่างๆ ที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้น อุ่นตนา นพคุณ (2546, หน้า 88) ได้เสนอวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนมีดังต่อไปนี้

1) ในฐานะเป็นกลุ่มที่มารวมตัวกันประชุมระดมความคิดในภาคเอกชนหรือในภาครัฐบาลวิธีการให้สมาชิกขององค์กรหรือสมาชิกได้มารวมกลุ่มและระดมความคิดในรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Adult Learning) และกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Dynamic) วิธีการนี้จะต้องให้ผู้เรียนเข้าใจบทบาทและกระบวนการการมีส่วนร่วม

2) การประชาพิจารณ์ (Public Learning) เป็นการรับฟังความคิดเห็นข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาหรือปัญหาในชุมชน หรือแนวความคิดใหม่ๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน เช่น การประชาพิจารณ์เรื่องการศึกษา การสร้างเขื่อน ฯลฯ ซึ่งต้องอาศัยวิธีการจัดที่ดี

3) คณะกรรมการหรือกลุ่มทำงานในประเทศไทยขององค์กรและหน่วยงานต่างๆ จะใช้รูปแบบคณะกรรมการหรือกลุ่มทำงาน ในการให้เจ้าหน้าที่ พนักงาน หรือข้าราชการได้มีส่วนร่วมในการจัดและพัฒนาโปรแกรม แต่วิธีการนี้จะมีผู้เข้ามามีส่วนร่วมไม่มากนัก แต่สามารถปฏิบัติงานได้รวดเร็ว

4) วิธีการพัฒนาโปรแกรมการมีส่วนร่วมเชิงนามธรรม ซึ่งนักพัฒนาโปรแกรมจะต้องพยายามใช้ เทคนิคทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน เช่น การชักจูงให้ประชาชนเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาโปรแกรมในความหมายที่สมบูรณ์แบบรวมทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรม คือ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโปรแกรมตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนงาน การสร้างแผนการเรียนการสอน การนำแผนการเรียนการสอนไปปฏิบัติและการประเมินผล

สรุป ได้ว่าวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ได้กล่าวถึงสังคมชุมชนองค์กรต่างๆ ที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัด

การศึกษาโดยการรวมตัวกันประชุมระดมความคิด กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ การประชาพิจารณ์ เพื่อให้ได้ตามเป้าประสงค์และจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

5. บทบาทและหน้าที่ของพ่อแม่ในการอบรมเลี้ยงดู

1) ปูพื้นฐานการพัฒนาการด้านร่างกาย พ่อแม่ ควรให้ความสนใจ ใส่ใจการเจริญเติบโตของลูก ชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง บันทึกในสมุดประจำตัวของลูกเป็นระยะๆ สม่่าเสมอถ้าสงสัยลูกเติบโตไม่ปกติ เช่น โตช้า หรือน้ำหนักมากเกินไปควรปรึกษาแพทย์ หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ดูแลเรื่องอาหารการกิน ทั้งปริมาณและคุณภาพ ครบ 3 มื้อ ในแต่ละวันปลุกฝังการออกกำลังกายเล่นกีฬาเพื่อสุขภาพ และพักผ่อนเหมาะสมกับวัย

2) ปูพื้นฐานทางด้านสมอง สติปัญญา พ่อ แม่ และผู้ปกครองมีส่วนช่วยพัฒนาทางด้านสติ ปัญญาของบุตรหลาน โดยเลือกสรรกิจกรรมการใช้ความคิดหลายๆ แบบ ให้ฝึกการสังเกต การลงมือปฏิบัติการ ใช้จินตนาการให้มีโอกาสโยงความคิดจากประสบการณ์ ใหม่กับประสบการณ์เดิมหรือการที่พ่อแม่ เล่นกับลูกๆ หรือช่วยกันทำงานบ้านก็มีส่วนช่วยพัฒนาเด็กได้ทั้งสิ้น

3) ปูพื้นฐานทางด้านอารมณ์และจิตใจให้ความรัก ความอบอุ่นและการดูแลเอาใจใส่ ซึ่งจะทำให้เด็กมีสภาพจิตใจดี อารมณ์ดี มีความสุข ภูมิใจตนเอง มีความมั่นใจว่าตนเป็นสมาชิกของครอบครัว เป็นที่ยอมรับของคนอื่นๆ ช่วยใ้บุตรหลานเข้าใจเรื่องความรู้สึกโกรธไม่พอใจ ไม่ชอบใจ ผิดหวัง ประหลาดใจ แปลกใจ เป็นต้น เพื่อไม่ให้อ่อนไหวกับความรู้สึกสำเร็จหรือล้มเหลว ช่วยให้เห็นคุณค่าในตนเองว่าตนมีความสามารถมีความสำเร็จ สามารถภูมิใจในตนเอง ซึ่งจะเป็แรงจูงใจให้รักษาปกป้องคุณค่านั้นไปสู่ความดี ความสำเร็จต่างๆ ที่จะสามารถควบคุมตนเองได้ อันจะนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่มั่นคง สร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นได้ดี

4) เสริมสร้างพัฒนาการด้านภาษา เด็กวัยแรกเกิดถึงสองขวบเริ่มเรียนรู้จากสิ่งรอบตัว ภาษาและคำพูดของพ่อแม่ คือแหล่งเรียนรู้ เด็กอ่อนเริ่มเรียนรู้ภาษาจากเสียงที่ได้ยินและเสียงร้องของตนเองจากนั้นจึงค่อยๆ เลียนแบบเสียงที่ได้ยินจากพ่อแม่ หรือผู้ที่เลี้ยงดูด้วยเหตุนี้ คำพูดของพ่อแม่ หรือคนเลี้ยงดูจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อพัฒนาการทางภาษาของเด็กจนในที่สุดเริ่มเปล่งเสียงเป็นคำๆ ตามที่ได้ยิน พ่อ แม่ หรือผู้เลี้ยงดูจึงต้องพูดและใช้ภาษาให้ถูกต้องภาษาและคำต่างๆ เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงความต้องการความพึงพอใจความคาดหวังและความรู้สึกอื่นๆ พ่อแม่ควรหาวิธีสอนคำและภาษา เช่น การร้องเพลงไม่ว่าจะเป็นเพลงขับกล่อมหรือเพลงร้องสนุกต่างๆ เด็กจะรับรู้และประทับใจในภาษาพูด และจะเริ่มเข้าใจความหมายของคำเรื่องราวที่บอกเล่า และท่วงทำนองที่ประกอบความรู้สึกต่างๆ เป็นต้น

5) ส่งเสริมปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน พ่อแม่ ควรเป็นแบบอย่างในการสร้างนิสัยรักการอ่านให้แก่ลูก โดยการเล่านิทาน อ่านหนังสือให้ลูกฟังในวัยทารกหรือวัยเด็ก จัดมุมหนังสือในบ้าน

สังเกตความสนใจของลูกชอบอ่านหนังสือประเภทใด แล้วจัดหาให้ตามความเหมาะสมโดยปกติ เด็กเริ่มสนใจและอ่านหนังสือได้ตั้งแต่วัยทารก ที่เริ่มรับรู้เสียง ภาษาและการมองเห็นเด็กวัยทารก จะสนใจหนังสือ โดยการสัมผัสเปิดอ่านจากรูปภาพ ซึ่งเป็นวัยเริ่มต้นที่จะสร้างนิสัยรักการอ่าน โดย คุณต้นแบบจากพ่อแม่ที่อ่านหนังสือให้ลูกเห็นหรืออ่านให้ลูกฟัง พ่อแม่ควรรหาหนังสือที่เหมาะสมกับ วัยของลูก ให้ลูกมีโอกาสเลือกหยิบหนังสือเองตามความสนใจ การอ่านจากภาพในวัยทารกจะช่วย เสริมสร้างพัฒนาการทางสมอง เมื่อลูกโตขึ้นในวัยเด็กวัยผู้ใหญ่ก็จะมีนิสัยรักการอ่านทำให้รับ ข้อมูลข่าวสารมากขึ้นทำให้รู้เท่าทัน และสามารถปรับตัวได้ ดีในสถานการณ์ที่เหมาะสมกับวัย

6) เสริมสร้างพัฒนาการทางด้านสังคมส่งเสริมให้ลูกมีประสบการณ์จากการกระทำ ของตนเองและเรียนรู้จากพ่อแม่ ผู้ปกครองเพื่อนและสังคมมีความคิดสร้างสรรค์สามารถใช้เหตุผล แยกแยะได้ถูกต้อง และรู้จักปรับตัวได้เหมาะสม และสามารถอดทนอดใจรอสิ่งที่ต้องการได้ไม่เอา แต่ใจตนเอง และฝึกให้คำนึงถึงความต้องการและความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่นซึ่งพ่อแม่ ต้องทำ เป็นตัวอย่าง การให้มีกิจกรรมรับผิดชอบในหน้าที่ของครอบครัวตามกำลังความสามารถที่ควร จำเป็นจะช่วยทำให้ลูกมีความรับผิดชอบและจะได้มีความภูมิใจในผลงานและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ตามความถนัดและความสามารถพ่อแม่ผู้ปกครองไม่ควรกะเกณฑ์บังคับโดยไม่ได้อำนาจถึงความ เป็นจริงและไม่ควรซ้ำเติมเปรียบเทียบให้เกิดปมด้อย

7) จัดให้ได้รับการศึกษาที่เหมาะสมเมื่อลูกพร้อมที่จะเข้าเรียนบทบาทของพ่อแม่ แม่ หรือผู้ปกครองจะต้องพิจารณาเลือก โรงเรียนที่ดีที่สุดสำหรับลูกโดยการศึกษาการบริหารจัดการ ของแต่ละโรงเรียน ผลงานที่โรงเรียนประสบความสำเร็จ อุปกรณ์การเรียนการสอนการจัด กระบวนการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมเพื่อจะได้เชื่อได้ว่าลูกได้รับสิ่งที่ดีที่สุดจากโรงเรียนนั้นๆ หรือพิจารณาแล้วเห็นว่าระบบการศึกษาในยุคปัจจุบันยังไม่ดีพอสำหรับลูก เราสามารถเลือกการจัด การศึกษาขั้นพื้นฐานได้โดยการสอนลูกที่บ้าน ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 และ ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้เปิดโอกาสไว้ในมาตรา 12

8) ให้ความใกล้ชิดดูแลให้ความอบอุ่นเพื่อส่งเสริมป้องกัน และแก้ไขปัญหาในแต่ละ ช่วงวัยที่สำคัญของชีวิต ซึ่งพ่อแม่ หรือผู้ปกครองต้องถือเป็นบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอย่าง สำคัญยิ่งในการดูแลแนะนำ สอนสั่งฝึกฝนกล่อมเกลาคัดลอกจนการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการ พัฒนาการของเด็กซึ่งจะต้องรับรู้อย่างจริงจังว่าเด็กมีร่างกายความคิดจิตวิญญาณเป็นของตนเองมา ตั้งแต่เกิด เด็กมีความแตกต่างกัน เด็กแต่ละคนแต่ละแบบหนทางชีวิตทั้งปัจจุบันและอนาคตจึง เป็นของเขา เด็กต้องเรียนรู้และปรับตัวเองเผชิญปัญหาและแก้ปัญหาด้วยตัวของเขาเองพ่อแม่ ต้อง จัดสิ่งแวดล้อมที่งดงามมีความเข้าใจให้กำลังใจและหนุนช่วยเมื่อเด็กเดือดร้อนการเข้าไปเข้าก็ เจ้าการจัดการปัญหาตามแนวทางของผู้ใหญ่มากๆ ไม่ยอมให้เด็กแก้ปัญหาเองจะทำให้เด็กรู้สึก

ตนเองไม่มีคุณค่าไม่มีความสามารถทำไม่ได้ทำลายความเป็นตัวของเด็กไปอย่างสิ้นเชิงสร้างความกดดันความทุกข์ทรมานบีบคั้นจะทำให้เด็กมีพฤติกรรมไปในทางที่ผิดได้ดังนั้นพ่อแม่ต้องมีความรู้ความเข้าใจพัฒนาการของเด็กแต่ละช่วงวัยอย่างถ่องแท้ซึ่งจะช่วยกำหนดบทบาทของพ่อแม่ในการเฝ้าดูการเจริญเติบโตด้วยความรักความเข้าใจ ตลอดจนสายสัมพันธ์ความเอื้ออาทรของกันและกัน

9) ส่งเสริมและสนับสนุนพัฒนาการด้านการช่วยเหลือตนเองพ่อแม่ควรให้โอกาสเด็กช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวันต่างๆ เมื่อเด็กมีความพร้อม เช่น แต่งตัว แปรง ฟัน อาบน้ำ กินข้าว ทำความสะอาดหลังการขับถ่าย และช่วยงานบ้านง่ายๆ จะช่วยพัฒนาความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจในตนเองให้กับเด็กเมื่อเข้าทำสำเร็จ ความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจนี้จะเป็นผลลัพธ์ที่มีคุณค่าที่สุดจากการพัฒนาของเด็ก พ่อแม่พึงใช้วิธีการสังเกตว่าเด็กมีความพร้อมในการช่วยเหลือตนเองหรือไม่ พ่อแม่ ควรใช้วิธีบอกการสอนหรือจับมือสอน เมื่อเด็กทำได้ควรปล่อยให้เด็กทำเอง พ่อแม่ไม่ควรทำแทน แต่ควรให้ คำชมเชยเป็นกำลังใจแก่ลูก และควรให้เด็กได้ช่วยเหลือตนเองในทุกเรื่องที่สามารถทำได้หลังจากที่เด็กทำได้แล้วพ่อแม่ควรติดตามดูว่าเด็กทำได้เรียบร้อยดีหรือไม่แต่ไม่ควรจู้จี้จุกจิกควบคุมจนเกินไป

10) การให้คำปรึกษาแนะนำโดยไม่ครอบงำในชีวิตของมนุษย์ทุกคนจะต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ ตลอดเวลาไม่ว่าปัญหาส่วนตัว ปัญหาการเรียน หรือปัญหาด้านการปรับตัวเป็นต้น พ่อ แม่ ต้องดูแลลูกอย่างใกล้ชิดการให้ความรักความอบอุ่นเป็นกันเองให้ลูกไว้วางใจ และพร้อมที่จะให้คำปรึกษาอย่างเข้าใจ หรือการพูดคุยกันได้ในทุกๆ เรื่องทั้งเรื่องที่วัยรุ่นสนใจก็สามารถทำได้ การให้คำปรึกษาควรให้ข้อมูลทั้งบวกและลบ และฝึกให้ลูกได้เลือกตัดสินใจด้วยตนเองและถ้าลูกตัดสินใจผิดพลาดไปก็อย่าซ้ำเติมแต่ควรให้กำลังใจและอธิบายให้เห็นว่าเป็นเรื่องปกติที่ทุกคนก็อาจจะผิดพลาดได้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และเหตุผล การให้คำปรึกษาที่ดีไม่ควรให้ข้อมูลทางเดียวหรือมีทางเลือกให้ทำตามเท่านั้นควรฝึกให้ใช้วิจารณญาณไตร่ตรองด้วยตนเองเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่

11) การเป็นตัวอย่างและแบบอย่างที่ดี พ่อ แม่ ผู้ปกครองต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เพราะเด็กจะเฝ้าดูและเลียนแบบพฤติกรรมทั้งที่ดี และไม่ดีของพ่อแม่ทุกเรื่อง พ่อ แม่ต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของเพศชายและหญิงที่เหมาะสมไม่ควร โกหกต้องทำตามสัญญาที่พูดไว้สามารถควบคุมอารมณ์ ของตนเองได้ไม่แสดงอารมณ์ฉุนเฉียวหรือพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้ลูกเห็น

12) การเป็นแรงเสริมชื่นชมและให้กำลังใจ พ่อ แม่ เป็นกำลังใจลูกให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ชื่นชมยินดีเมื่อลูกประสบความสำเร็จจะช่วยให้ลูกเห็นคุณค่าในความสามารถของตนเองมีความมั่นใจในการคิดตัดสินใจการแสดงออกและทำสิ่งต่างๆ ด้วยความเชื่อมั่นเป็นพลังใน

การคิดสร้างสรรค์มั่นคงทางจิตใจ และสามารถปรับตัวได้คืออย่างเหมาะสมกับวัย (ประสงค์ สังขะไชย, 2545, หน้า 2)

สรุป ได้ว่าบทบาทและหน้าที่ของพ่อแม่ในการอบรมเลี้ยงดูเป็นบทบาทและหน้าที่ของพ่อ แม่ในการอบรมเลี้ยงดูด้านสมอง สติปัญญา ด้านอารมณ์และจิตใจ ด้านภาษา ส่งเสริมปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน เสริมสร้างพัฒนาการทางด้านสังคม ให้ได้รับการศึกษาที่เหมาะสม ให้ความใกล้ชิด ซักถามให้ความอบอุ่นเพื่อส่งเสริมป้องกัน และแก้ไขปัญหาในแต่ละช่วงวัยที่สำคัญของชีวิต ให้คำปรึกษาแนะนำโดยไม่ครอบงำในชีวิตของมนุษย์ทุกคนจะต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ ตลอดเวลาไม่ว่าปัญหาส่วนตัว ปัญหาการเรียน หรือปัญหา ด้านการปรับตัวการเป็นตัวอย่างและแบบอย่างที่ดี สิ่งเหล่านี้ผู้ปกครองควรกระทำเพื่อให้เด็กได้เติบโตเป็นคนดีและเป็นกำลังของชาติต่อไป

6. หลักการและแนวทางในการจัดกิจกรรมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วม

หลักการและแนวทางในการจัดกิจกรรมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วม โรงเรียนนับเป็นหน่วยหนึ่งในสังคมเป็นสถาบันพัฒนาคนเพื่อการดำรงชีวิตที่ดีในชุมชน โรงเรียนจึงมีหน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและเตรียมสมาชิกของสังคมให้เป็นบุคคลที่สังคมยอมรับ ดังนั้น บ้านและชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญเกี่ยวข้องกับทางโรงเรียน และมีส่วนร่วมสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน

แฮมมอนด์ และคนอื่นๆ (Hammond and others, 1979 อ้างถึงใน พัชรี สวนแก้ว, 2536, หน้า 65-66) ได้เสนอวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทางโรงเรียนควรจัดขึ้น ได้แก่

- 1) การจัดประชุมหรือการจัดพบผู้ปกครอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับตัวเด็ก ผู้ปกครองได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน
- 2) จัดให้มีการสนทนาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้ผู้ปกครองเกี่ยวกับการเลี้ยงดูพัฒนาการของเด็กและปัญหาต่างๆ ของเด็กปฐมวัย
- 3) จัดให้มีการอภิปรายกลุ่ม โดยผู้ปกครองและครูอาจจัดเป็นครั้งคราว เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
- 4) จัดให้มีการพบผู้ปกครอง เพื่อให้ผู้ปกครองเตรียมของเล่นให้กับเด็กให้ผู้ปกครองมีความรู้และความสามารถในการทำเครื่องเล่นง่ายๆ ไปเล่นกับเด็กที่บ้านโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
- 5) จัดให้มีการติดต่อกับผู้ปกครองเป็นการส่วนตัว เช่น การสนทนาทางโทรศัพท์ คุรุไปเยี่ยมบ้านเด็ก การติดต่อกันทางจดหมาย เป็นต้น

6) การจดบันทึกภายหลังการพูดคุยหรือการพบปะควรจะมีการจดบันทึกเพื่อเป็นข้อมูล

7) การให้คำแนะนำในการสังเกตเด็ก

8) การเชิญผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมหรือเป็นอาสาสมัครในโรงเรียน

กฤษยา ตันติผลาชีวะ (2542, หน้า 34-36) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดกิจกรรมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1) กิจกรรมโรงเรียน ได้แก่ กิจกรรมที่เน้นให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมโดยทางโรงเรียนเป็นฐานในการจัดกิจกรรม เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแนะนำโรงเรียนกิจกรรมการฝึกอบรมกิจกรรมการแสดงของนักเรียนกิจกรรมอื่นๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้นในโอกาสพิเศษต่างๆ

2) กิจกรรมสัมพันธ์เป็นกิจกรรมที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยกันในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการสนทนาการเขียน เช่น การประชุมปรึกษาเป็นวิธีการที่ช่วยให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนพร้อมๆ กับการแลกเปลี่ยนความรู้กันการแก้ปัญหา ร่วมกันการเยี่ยมบ้านเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่สร้างสานความสัมพันธ์บ้านและโรงเรียนการเยี่ยมบ้านจะไม่ทำบ่อยนักอาจเป็นภาคเรียนละ 1 ครั้งหรือปีละ 1 ครั้งตามความเหมาะสม

3) กิจกรรมการสื่อสารสารสนเทศ กิจกรรมนี้จะเน้นให้ผู้ปกครองเป็นผู้รับข้อมูลเป็นหลักส่วนใหญ่เป็นข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียน ซึ่งมีหลายรูปแบบ เช่น โทรศัพท์สายด่วน จดหมายข่าว โหมเพจ แผ่นพับข้อมูลโรงเรียน

4) กิจกรรมการศึกษา เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่ผู้ปกครองเข้าถึงชั้นเรียนทั้งเป็นผู้สอนเป็นผู้ช่วยครูตลอดถึงเป็นที่ปรึกษาสำหรับผู้ปกครองด้วยกัน

5) กิจกรรมบริการเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อเป็นบริการแก่สังคม และครอบครัว ได้แก่ ห้องสมุด ของเล่น ศูนย์ดูแลเด็ก ศูนย์แลกเปลี่ยนสิ่งของที่ผู้ปกครองเหลือใช้

6) กิจกรรมการตัดสินใจเป็นกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองระดับสูงที่ผู้ปกครองจะมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนในการตัดสินใจและวินิจฉัยสั่งการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมคือ การวางแผนนโยบายโรงเรียน การสรรหาบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนาการเรียนการสอน และการพัฒนาหลักสูตร เป็นต้น

สรุป ได้ว่าหลักการและแนวทางในการจัดกิจกรรมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมนั้นขึ้นอยู่กับโรงเรียนว่าจะเลือกกิจกรรมแบบใดจึงจะเหมาะสมกับสภาพของสังคมครอบครัวเจตคติและ

ความเชื่อของผู้ปกครองควรจัดกิจกรรมหลายๆ กิจกรรมประกอบกันเพื่อให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสเลือกและเข้าร่วมกิจกรรมได้ง่ายขึ้น โรงเรียนต้องออกแบบและพัฒนากิจกรรมการมีส่วนร่วมให้เกิดคุณค่าและความรู้สึกที่ดีต่อผู้ปกครองอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับประโยชน์อย่างแท้จริงต่อไป

7. บทบาทและหน้าที่ของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กระดับก่อนประถมศึกษา

ผู้ปกครองมีอิทธิพลต่อเด็กด้านการเรียนรู้และพัฒนาการที่เด็กไปโรงเรียนเด็กยังคงอยู่ภายใต้บริบทของผู้ปกครอง ครอบครัว และสิ่งแวดล้อมที่บ้าน การดูแลการกระทำและปัญหาต่างๆ ของผู้ปกครอง เด็กมีส่วนร่วมรับรู้หากผู้ปกครองเข้าใจ และใช้วิธีการเลี้ยงดูที่ถูกต้องย่อมเกิดผลดีกับเด็ก (กุลยา ตันติ ผลาชีวะ, 2542, หน้า 25) ซึ่งนักการศึกษาได้กำหนดบทบาทและหน้าที่ของผู้ปกครองในฐานะของผู้ส่งเสริมพัฒนาการเด็กไว้ดังนี้

1) การเลี้ยงดูเด็กให้เจริญเติบโตในสังคม โดยตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจได้รับความรักความอบอุ่นไม่ว่าพ่อแม่จะยากจนหรือร่ำรวยตอบสนองความต้องการพื้นฐานให้เด็กอย่างเพียงพอ

2) การอบรมและการให้การศึกษาเบื้องต้น ได้แก่ การอบรมให้เด็กรู้จักระเบียบของสังคม วัฒนธรรม เพื่อให้เด็กสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้ การปลูกฝังคุณลักษณะที่ดีการปลูกฝังมารยาทและเจตคติที่ดีให้กับเด็ก

3) การส่งเสริมความสนใจของลูกให้สนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยจัดหาอุปกรณ์ที่ลูกมีความสนใจ เช่น อุปกรณ์ระบายสี หนังสือนิทาน เครื่องเล่นที่เหมาะสมหรือพาไปทัศนศึกษา

4) การส่งเสริมทางสติปัญญา โดยส่งเสริมความคิดและการแก้ปัญหาต่างๆ ส่งเสริมให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบ ส่งเสริมให้เด็กมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ส่งเสริมทักษะทางภาษา เพื่อให้เด็กมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ในระดับต่อไป

5) การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางสังคมอบรมให้เข้าใจในวัฒนธรรมและประเพณีไทยเพื่อให้เด็กได้รู้จักคุณค่ามรดกวัฒนธรรม

สรุป ได้ว่าบทบาทและหน้าที่ของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กระดับก่อนประถมศึกษา ผู้ปกครองมีอิทธิพลต่อเด็กด้านการเรียนรู้และพัฒนาการ การที่เด็กไปโรงเรียนเด็กยังคงอยู่ภายใต้บริบทของผู้ปกครอง ครอบครัว และสิ่งแวดล้อมที่บ้าน การดูแลการกระทำและปัญหาต่างๆ ของผู้ปกครอง เด็กมีส่วนร่วมรับรู้หากผู้ปกครองเข้าใจ และใช้วิธีการเลี้ยงดูที่ถูกต้องย่อมเกิดผลดีกับเด็ก บทบาทและหน้าที่ของผู้ปกครอง คือการเลี้ยงดูเด็กให้เจริญเติบโตในสังคม การอบรมและการให้การศึกษา การส่งเสริมความสนใจของลูกให้สนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว

ตลอดจนการส่งเสริมทางสติปัญญาการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางสังคมอบรมให้เข้าใจในวัฒนธรรม และประเพณีไทยเพื่อให้เด็กได้รู้จักคุณค่ามรดกวัฒนธรรม

ข้อมูลศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

จำนวนศูนย์เด็กเล็กทุกสังกัด และจำนวนเด็กเล็ก ปี 2549 จังหวัดสมุทรปราการ

- อำเภอและกิ่งอำเภอที่มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัด 6 แห่ง
  - อำเภอ 5 แห่ง
  - กิ่งอำเภอ 1 แห่ง
- จำนวนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดอำเภอ/กิ่งอำเภอ 162 แห่ง
  - อำเภอ 138 แห่ง
  - กิ่งอำเภอ 24 แห่ง

ตารางที่ 2.1 สรุปจำนวนศูนย์เด็กเล็กทุกสังกัด และจำนวนเด็กเล็ก ปี 2549 จังหวัดสมุทรปราการ

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	จำนวนศูนย์เด็กเล็ก ทุกสังกัด(แห่ง)	จำนวนเด็กเล็ก
เมืองสมุทรปราการ	54	3,365
บางพลี	27	2,327
บางบ่อ	28	1,286
พระประแดง	20	2,946
พระสมุทรเจดีย์	9	846
บางเสาธง	24	1,033
รวม	162	11,803

จำนวนศูนย์เด็กเล็กทุกสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/เทศบาล/พัฒนาสังคม และ
จำนวนเด็กเล็ก ปี 2549 จังหวัดสมุทรปราการ

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/เทศบาลที่มีศูนย์เด็กเล็กสังกัด

เทศบาล	49 แห่ง
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	17 แห่ง
พัฒนาสังคมฯ (เอกชน)	32 แห่ง
2. จำนวนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/เทศบาล/พัฒนาสังคมฯ

เทศบาล	26 แห่ง
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	66 แห่ง
พัฒนาสังคมฯ (เอกชน)	70 แห่ง

ตารางที่ 2.2 สรุปจำนวนศูนย์เด็กเล็กทุกสังกัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/เทศบาล/พัฒนาสังคมฯ
(เอกชน) และจำนวนเด็กเล็ก ปี 2549 จังหวัดสมุทรปราการ

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	จำนวนศูนย์เด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/เทศบาล (แห่ง)			จำนวนเด็กเล็ก
	องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น	เทศบาล	พัฒนาสังคมฯ (เอกชน)	
เมืองสมุทรปราการ	3	9	34	3,365
บางพลี	19	2	11	2,327
บางบ่อ	20	1	10	1,286
พระประแดง	8	10	2	2,946
พระสมุทรเจดีย์	7	3	1	846
บางเสาธง	9	1	12	1,033
รวม	66	26	70	11,803

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอพระประแดงที่ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจข้อมูลแบ่งเป็นการปกครองใน
ส่วนต่างๆ มีดังนี้

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 9 แห่ง
2. เทศบาล 10 แห่ง
3. พัฒนาสังคมฯ (เอกชน) 1 แห่ง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540) ศึกษาการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับ โรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับ โรงเรียนประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือกลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ประกอบด้วยด้านเศรษฐกิจการเมืองการปกครองและสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองท้องถิ่นกระตุ้นให้นักการเมืองท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมกับ โรงเรียนกลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ความศรัทธา ความรู้สึกเป็นเจ้าของความหวังเรื่องสวัสดิภาพของบุตรหลานความเกี่ยวข้องผูกพันกับ โรงเรียน การเห็นความสำคัญของตนเองและการเห็นแก่ความเจริญของส่วนรวม กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับ โรงเรียนประกอบด้วยปัจจัยเกี่ยวกับบุคลากรในโรงเรียนผู้บริหารมีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนผู้บริหาร และครูให้เกียรติแก่ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม ครูสนใจเด็กและสอนดีปัจจัยเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานของโรงเรียนได้แก่ โรงเรียนเป็นผู้เข้าไปขอความร่วมมือกับชุมชนสร้างระบบที่เอื้อให้ชุมชนมีส่วนร่วมให้ความเอื้อเพื่อแก่ชุมชนและสร้างความมั่นใจให้กับชุมชนปัจจัยเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนมีผลงานที่ดีมีความน่าเชื่อถือเรื่องการเงินและมีการพัฒนาที่ดีปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ความเป็นโรงเรียนของชุมชนและการที่โรงเรียนเป็นแหล่งสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้เข้ามามีส่วนร่วมส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับ โรงเรียนประกอบด้วยกลุ่มปัจจัยที่เกี่ยวกับโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารและครูขาดความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ครูมีทัศนคติที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมต่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนความเอาใจใส่ต่อนักเรียนน้อยลงข่าวลือของโรงเรียนความสัมพันธ์กับวัดที่ไม่ดีการขาดบุคลากรที่จะเชื่อมโยงกับชุมชนและการขาดทีมงานที่ดี

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2541) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า เรื่องที่คณะกรรมการศึกษามีส่วนร่วม 5 เรื่อง ได้แก่ การวางแผนการจัดสรรทรัพยากร การกระตุ้นการทำงาน การประสานงานและการประเมิน โดยคณะกรรมการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในระดับมากในเรื่องการประสานงานส่วนการมีส่วนร่วมในเรื่องอื่นๆ เป็นการมีส่วนร่วมในระดับปานกลางปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมได้แก่ การมีบุตรหลานเรียนอยู่ใน โรงเรียนการมีความสัมพันธ์กับ โรงเรียนและความหวังโยต่อสวัสดิภาพเด็กผู้บริหารโรงเรียนเป็นคนในท้องถิ่นโดยกำเนิดครูมีความประพฤติดี มีความรู้ ความสามารถเอาใจใส่ต่อเด็กปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมได้แก่ กรรมการศึกษาไม่มีเวลาว่างไม่มีที่พักอาศัยในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ผู้บริหารขาดความเป็นผู้นำและไม่เป็นคนในท้องถิ่น

สัมพันธ์ อุปลาท (2541) ที่ได้ทำการวิจัยพบว่า ชุมชนควรมีส่วนร่วมรับรู้การตัดสินใจ กำหนดนโยบาย แต่งตั้งคณะกรรมการของโรงเรียน

พงศักดิ์ ศรีวรกุล (2541) ที่ได้ทำการวิจัยพบว่า รูปแบบแนวทางในการดำเนินการจัดการศึกษาให้ได้ผลดีตามความคิดเห็นขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้นควรมีการกำหนดนโยบายการศึกษา

จันรอล เงินคำ (2543) ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย พบว่า สภาพการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในและนอกห้องเรียน การอบรม และพัฒนานักเรียนร่วมกับทางโรงเรียน ส่วนที่มีส่วนร่วมน้อยก็คือ การเป็นวิทยากรพิเศษ นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมในด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกห้องเรียน การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอนสำหรับด้านประชาสัมพันธ์ผู้ปกครองส่วนใหญ่ใช้วิธีพบปะพูดคุย ส่วนในด้านปัญหาพบว่าส่วนใหญ่ไม่มีเวลา ไม่มีความรู้ความสามารถ ฐานะทางบ้านยากจน

มานี โชติมา (2546) ศึกษาความต้องการของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอนุบาลโชติมา เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร พบว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมีอายุ 35 ปี ขึ้นไป มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีมีอาชีพเป็นพนักงานธุรกิจเอกชนและรัฐวิสาหกิจใน ส่วนความต้องการของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอนุบาลโชติมาสรุปได้ในด้านต่างๆ คือ ด้านการจัดประสบการณ์ และกิจกรรมการเรียนการสอนด้านสภาพแวดล้อม ด้านการบริการนักเรียนและด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองในภาพรวมอยู่ในระดับมากทั้งสิ้น

สุรัชย์ ภัฏญโยชีพ (2547) ได้ศึกษาเรื่องความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาปทุมธานีเขต 1 ผลการวิจัยพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการบริหารงานด้านงานวิชาการ ด้านบริหารงานงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล และด้านบริหารงานทั่วไปอยู่ในระดับปานกลาง

สรุป จากการได้ศึกษาข้อมูลและงานวิจัยทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดำเนินการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในเขตอำเภอ พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการจะเห็นได้ว่าทุกส่วนมีความสำคัญในทุกๆ ด้านดังนั้นผู้ปกครอง ควรเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อที่เด็กจะได้มีการพัฒนาด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง และอยู่ร่วมกับ

สังคม ได้อย่างมีคุณธรรม จริยธรรม และดำเนินชีวิตให้อยู่ในกรอบของกรอบคร้ว และสังคมอย่างมี
ความสุข

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี